

Vilniaus universitetas
Filosofijos fakultetas
Azijos ir transkultūrinių studijų institutas

Šiuolaikinių Azijos studijų programos studentė

GRETA RAMEIKAITĖ

**M. K. Gandhi asmenybės ir filosofijos
kontroversija XXI a. modernioje Indijoje**

MAGISTRO DARBAS

Vadovas – dr. Deimantas Valančiūnas

Vilnius 2018

Magistro baigiamojo darbo vadovo išvados dėl darbo gynimo:

.....
.....
.....

.....
(data) (v., pavardė) (parašas)

Magistro baigiamasis darbas įteiktas gynimo komisijai:

.....
(data) (gynimo komisijos sekretorės parašas)

Magistro baigiamojo darbo recenzentas:

.....
(v., pavardė)

Magistro baigiamųjų darbų gynimo komisijos įvertinimas:

.....

201... m. mėn. d.
(gynimo data)

Gynimo komisijos pirmininkas:

.....
(v., pavardė) (parašas)

Turinys

Įvadas	5
1 M. Gandžio asmenybė ir filosofija.....	9
1.1 <i>Ahimsa</i> (nežudymas) koncepto vystymas	10
1.2 Celibatas (<i>Brahmacarya</i>)	12
1.3 <i>Satyagraha</i> atsiradimas	13
1.4 „ <i>Hind swaraj</i> “ veikalo ideologija.....	14
1.4.1 Klasikinių tekstų interpretavimo problematika.....	14
1.4.2 „ <i>Hind swaraj</i> “ esminės idėjos.....	15
1.5 M. Gandžio nacionalizmas.....	18
1.6 M. Gandžio idėjų praktinis pritaikymas ir nacionalinio kongreso partija.....	19
1.6.1 „Fenikso“ ir „Sabamarti“ ašramai	19
1.6.2 M. Gandžio filosofijos veiksmingumas ir kontroversija.....	22
1.7 Indijos nacionalinio kongreso partija	29
2 Hindų nacionalizmas.....	32
2.1 Hindų nacionalizmo atsiradimas: hindų ir musulmonų įtampa.....	32
2.2 <i>Hindutva</i> iškilimas ir Hindu Mahasabha	35
3 M. Gandžio įvaizdis XXI a. Indijoje ir jo kritika.....	38
3.1 Modernus hindų nacionalizmas.....	38
3.2 Nacionalistinė diaspora	39
3.3 Žymių Indijos asmenybių kritika M. Gandžiui	42
3.4 BJP pozicija M. Gandžio atžvilgiu.....	46
Išvados	49
Bibliografija	51
Summary	55

Rameikaitė, Greta

M. K. Gandhi filosofijos ir asmenybės kontroversija XXI a. modernioje Indijoje – magistro darbas /Greta Rameikaitė, šiuolaikinių Azijos studijų programos studentė; mokslinis vadovas dr. Deimantas Valančiūnas; Vilniaus universitetas. Filosofijos fakultetas. Azijos ir transkultūrinių studijų institutas. – Vilnius, 2018. – 55 lap. – Maš. angl. – Bibliogr.: p. 51 (42 pavad.).

M. K. Gandhi, *satyagraha*, BJP, *hindutva*, Indijos nacionalizmas, *hind swaraj*, Hindu Mahasabha

Magistro darbo objektas yra M. K. Gandžio asmenybės ir filosofijos kontroversija, kilusi XXI a. modernioje Indijoje, kuomet po 2014 metais vykusių rinkimų ministru pirmininku buvo išrinktas Narendra Modi, atstovaujantis hindų nacionalizmu paremtą Indijos Žmonių partiją (BJP). Šio darbo tikslas yra naudojantis nacionalistinių diskursų analize išsiaiškinti tokios M. K. Gandžio įvaizdžio kaitos priežastis remiantis žymių Indijos asmenybių (Sujatha Gidla, Arundhati Roy ir Dalit Diva) viešais pasisakymais bei analizuojant *hindutva* ideologija paremtą dabartinį hindų nacionalizmą, atstovaujamą BJP. Šio darbo uždaviniai: naudojantis hermeneutinės analizės metodu išsiaiškinti M. Gandžio filosofiją, esminius filosofinius konceptus (*satyagraha*, *ahimsa* ir t.t.); ištirti jo filosofijos pritaikumą ir veiksmingumą remiantis konkrečiais istoriniais įvykiais (Fenikso ašramo atvejis, nesmurtinio pasipriešinimo paremtų sukilimų atvejai); apžvelgti *hindutva* (hindų nacionalizmo) atsiradimo istoriją, pirmines idėjas ir pačios ideologijos kaitą šių dienų Indijos kontekste bei apibrėžti BJP deklaruojamą hindų nacionalizmą; išanalizuoti šiuolaikinėje Indijos medijoje išsakytą kritiką M. Gandžio atžvilgiu, remiantis žymių Indijos žmonių pasisakymais: Arundhati Roy; Sujatha Gidla ir Dalit Diva; išsiaiškinti BJP poziciją M. Gandžio atžvilgiu. Esminiai šio darbo probleminiai klausimai: kodėl būdamas vienu iš svarbiausių Indijos politinių lyderių, M. Gandis modernioje Indijoje tapo nemėgstamas? Koks ryšys tarp šios augančios antipatijos su hindų nacionalistų BJP partija? Pagrindiniai darbo metodai: hermeneutinė M. Gandžio filosofijos analizė ir nacionalistinių diskursų kritinė analizė.

Magistro darbas gali būti naudingas toliau politologams, filosofams, istorikams, kolonijinėms ir pokolonijinėms studijoms, taip pat siekiantiems toliau gilintis į M. Gandžio filosofiją ir *hindutva* ideologiją.

Ivadas

Mohandas Karamčandas Gandis (toliau - M. Gandis) yra vienas žymiausių politinių ir dvasinių XX a. lyderių, Indijoje plačiai garbintas kaip tautos tėvas (Valdez 2014, 60), o labiausiai žinomas dėl savo nesmurtinės filosofijos, tikėjimo tiesos galia (*satyagraha*), kurią galima laikyti sinteze tarp ekstremizmo ir nuosaikumo.

M. Gandis tikėjo, jog padėdamas transformuoti pakankamą kiekį Indijos žmonių remiantis *satyagraha* (tiesos galia), *ahimsa* (nesmurtas, nežudymas) ir *swaraj* (savęs valdymas) konceptais, sugebės sukurti idealų valstybės valdymo modelį, kuris išstums smurtaujančią ir egoizmu paremtą modernią, iš Vakarų atėjusią politiką.

Nors tokią jo viziją iš dalies galima laikyti utopine, vis dėl to, ji sulaukė daug palaikymo iš skirtingų visuomenės sluoksnių atstovų, jo mokymų pasiklausyti ir organizuojamų nesmurtinių pasipriešinimų palaikyti susirinkdavo tūkstantinės minios. Galiausiai M. Gandis net pradėtas vadinti tautos tėvu (*bapu*).

Darbo temos aktualumas. Nors M. Gandis pasisakė prieš nesmurtinį pasipriešinimą, meilę priešui ir tiesos galią, šiuolaikinėje Indijoje jo idėjos ir veiksmai yra vis dažniau kritikuojami dėl tariamo veidmainiškumo, nemodernos filosofijos ir pataikavimo tuometinei britų valdžiai. Šių dienų viešos nuomonės formuotojai, tokie kaip rašytojos Arundhati Roy, Sujatha Gidla ar socialinė aktyvistė Dalit Diva nevengia ir aštresnių pasisakymų M. Gandžio atžvilgiu: savo socialinių tinklų paskyrose bei viešose kalbose vadina jį iškrypėliu, kasteistu (angl. *casteist*) ir rasistu. 2014 metais Ministru Pirmininku išrinkus Narendra Modi, atstovaujantį „Indijos žmonių partiją“ (*Bharatiya Janata Party*, toliau - BJP), kritika prieš M. Gandžio filosofiją ir asmenybę darosi vis labiau pastebima tiek visuomeniniuose renginiuose, tiek žinomų žmonių tarpe, o socialiniuose tinkluose tokiuose kaip „Facebook“ ir „Twitter“ vykstančios diskusijos sulaukia ne vieno šimto komentarų ir pasidalinimų.

Kaip viena iš galimų kritikos pasekmių, 2018 metais kovo mėnesį Indijoje esančioje Keralos valstijoje buvo suniokota M. Gandį vaizduojanti skulptūra, o konkrečiau - jo skulptūroje paivaizduoti akiniai. Indijos opozicija mano, jog tai BJP interesus atstovaujančių vandalų darbas, kadangi jų tikslas yra supriešinti ne tik hindus, bet ir kitas religines mažumas (Habib, 2018).

Prieš M. Gandį nusistatę judėjimai neaplenkė ir Pietų Afrikos, kurioje prasidėjo Mohando Karamčando Gandžio kelias, vėliau tapusio Mahatma - 2015 metais Johanesburge esanti M. Gandžio skulptūra taip pat buvo išniekinta vandalų - aptaškyta baltais dažais.

2016 metais Hindu Mahasabha organizacija, kuri glaudžiai bendradarbiauja su BJP, šventė M. Gandžio mirties metines. Tuo metu, kai vieni jo mirtį pagerbė tylos minute, gatvėse sklido

linksmi būgnų muzikos, šokių ir dainų garsai. Kaip teigia Hindu Mahasabha viceprezidentas Ashok Sharma, jų nuomone Nathuram Godse (kuris nušovė M. Gandį) atliko patį geriausią darbą savo gyvenime. Papildydamas savo poziciją, jis Nathuram Godse pavadino auka, parodžiusia savo galią nušaukiant valstybę į dvi dalis padalinusį M. Gandį, todėl jie visada švęs jo mirties dieną (Bhatial, 2016).

2016 metais Ganos Legono universitete, kuris yra seniausias Ganoje, iš universiteto kiemo apskritai turėjo būti pašalinta M. Gandį simbolizuojanti skulptūra. 2016 metų birželio mėnesį ši skulptūra buvo atidengta kaip simbolis jungiantis abi valstybes, o tų pačių metų rugsėjo mėnesį Ganos universiteto profesoriai jau ėmė rinkti parašus peticijai, skirtai nuimti šią skulptūrą, vadinant M. Gandį rasistu ir pabrėžiant vietinių asmenybių svarbą. Peticiją pasirašė daugiau nei 1000 žmonių, o Ganos valdžia ieško naujos vietos statulai perkelti, kadangi siekia išvengti bet kokių kontroversijų (Burke, 2016).

2018 metais Kanadoje esančiame Karletono universitete studentai taip pat pradėjo rinkti peticiją M. Gandžio skulptūros nugriovimui. Čia jis taip pat kritikų yra vadinamas rasistu ir kasteistu. Connor Oke taip pat savo straipsnyje pamini ir anksčiau vykusius protestus prieš M. Gandžio skulptūras, pavyzdžiui, 2016 netoli Sakramento (Kalifornija), 2010 ir 2013 metais Čeritoje (Kalifornija) bei San Franciske. Protestų metu aktyviausios buvo būtent Indijos diasporą sudarančios religinės mažumos, tačiau šios M. Gandį vaizduojančios skulptūros iki šiol nėra nugriautos. JAV vykstančiuose protestuose dalyvių kaltinimai yra įvairūs - jie teigia, jog M. Gandis miegojo nuogas su nepilnametėmis, trukdė neliečiamųjų kantai tapti politiškai autonomiška, įžeidinėjo vietinius afrikiečius dėl jų rasės (Oke, 2018).

Remiantis surinkta medžiaga, akivaizdu, jog būtent po 2014 metais vykusių rinkimų pradėta vis garsiau kalbėti ne apie taikias M. Gandžio idėjas, kurios jam būnant gyvam suvienydavo minias žmonių, siekiančių Indijos nepriklausomybės. Viešinamos su juo susijusios kontroversijos, kurios ne tik Indijoje gyvenančius indus, jų diasporą bet ir vakarų piliečius dalina į dvi stovyklas - vieni jį palaiko, kiti smerkia ir niekina.

Darbo problema. Šio magistro darbo esminė tyrimo problema yra M. Gandžio filosofijos ir veiksmų kontroversija būtent XXI a. Indijoje ir įvaizdžio kaita nacionalistiniuose diskursuose: kodėl vienas svarbiausių Indijos politinių lyderių, modernioje Indijoje M. Gandis tampa vis labiau nemėgiamas? Koks ryšys tarp šios augančios antipatijos su hindų nacionalistine partija BJP?

Šio darbo tikslai:

- Remiantis hermeneutinės analizės metodu išsiaiškinti M. Gandžio filosofiją, esminius filosofinius konceptus (*satyagraha*, *ahimsa* ir t.t.);

- Ištirti jo filosofijos pritaikomumą ir veiksmingumą remiantis konkrečiais istoriniais įvykiais („Fenikso ašramo atvejis ir filosofijos kūrimas; nesmurtinio pasipriešinimo atvejai);

- Išsiaiškinti *hindutva* (hindų nacionalizmo) atsiradimą, pirmines idėjas bei pačios ideologijos kaitą, atėjusią iki šių dienų Indijos bei išsiaiškinti, kas hindų nacionalizmas yra valdant BJP partijai, ir kokį nacionalizmą kūrė M. Gandis;

- Išanalizuoti šiuolaikinėje Indijos medijoje išsakomą kritiką, skirtą M. Gandžiui, remiantis žymių asmenybių pasisakymais (rašytojos ir kovotojos už žmogaus teises Arundhati Roy; rašytojos Sujatha Gidla ir socialinės aktyvistės Dalit Diva).

- Išsiaiškinti M. Gandžio įvaizdžio kaitos priežastis remiantis nacionalistinių diskursų kritine analize.

Temos iširtumas. Nors pati M. Gandžio filosofija yra gana nuodugnai ištyrinėta, be to, viešai yra prieinamos iš esmės visos jo paties rašytos knygos, vis dėl to M. Gandžio įvaizdis šiuolaikinės Indijos (valdomos hindų nacionalistų BJP) kontekste yra naujas reiškiny, ryškiausiai besiformuojantis per pastaruosius kelerius metus, dėl to daugiausiai šiame darbe yra remtasi žiniasklaidoje publikuotais straipsniais, pavyzdžiui, Ishita Bhatial „*Hindu Mahasabha 'celebrates' Gandhi ji's death anniversary as Shaurya Divas*“, Shiv Naidu „*We Killed Anti-National Mahatma Gandhi: Whose Nationalism Is This?*“ ir Louis A. Devoie „*India: Hindu nationalism on rise*“ straipsniai, kuriuose atsispindi kylanti kontroversija tarp M. Gandžio, kaip tautos lyderio idealo ir modernaus nacionalizmo Indijoje. Gilinantis į M. Gandžio filosofiją naudojamosi B. R. Nanda išsamia studija „*Mahatma Gandhi: A Biography*“, kurioje plačiai aprašomas M. Gandžio gyvenimas nuo gimimo iki mirties. Kritinei jo įvaizdžio analizei verta išskirti naudotą Howard Ryan knygą „*Critique of Nonviolent Politics: from Mahatma Gandhi to the Anti-Nuclear Movement*“ bei Harold Coward knygą „*Indian Critiques of Gandhi*“, kuriose pateikta kritinė M. Gandžio analizė, remiantis surinktais istoriniais faktais, leido geriau suprasti kylančių kontroversijų prigimtį ir tolimesnę raidą.

Darbo metodologija. Analizuojant M. Gandžio įvaizdžio kaitą ir dėl to kilusią kontroversiją XXI a. Indijoje yra naudojamosi tiek pirminių, tiek antrinių šaltinių analize, nes siekiama išsiaiškinti tokios kontroversijos kilmės priežastis per Indijos nacionalistinių diskursų analizę. Darbas susideda iš įvado, trijų pagrindinių dėstomų dalių ir išvadų. Pirmajame skyriuje bus išdėstyta M. Gandžio filosofija, bei aptarti esminiai jo filosofiniai konceptai, tokie kaip nežudymas (*ahimsa*), nesmurtas, bei tiesos galia (*satyagraha*), kadangi šis kontekstas yra būtinas toliau gilinantis į kilusios kontroversijos problematiką, be to, pirmajame skyriuje taip pat yra analizuojamas ir jo filosofijos pritaikomumas ir kilusios kontroversijos dalitų atžvilgiu, remiantis konkrečiais faktais ir istorija, nes dvi iš trečio skyriaus analizėje pasitelktų asmenybių būtent atstovauja neliečiamuosius dalitus. Kadangi M. Gandis priklausė nacionalinio kongreso partijai, antrajame skyriuje įvedamas

politinis nacionalistinis diskursas, į kurį remiasi visa darbo problematika. Jame analizuojamas *hindutva* (hindų nacionalizmo) fenomenas, susiformavęs dar kolonijiniu laikotarpiu Indijoje, M. Gandžiui būnant gyvam. Nors hindų nacionalizmas nuo savo atsiradimo buvo nevienalytis ir Indijos išsivadavimo judėjimų lyderiai suvokdavo jį skirtingai (nuo radikalių ekstremistinių pažiūrų iki nesmurtiniu pasipriešinimu paremtos M. Gandžio filosofijos), vis dėlto paskutinėje antrojo skyriaus dalyje prieinama prie šiuolaikinio hindų nacionalizmo diskurso, kuris yra neatsiejamas nuo augančių prieš M. Gandį nusiteikusių kultūrų formavimo. Trečiąjį skyrių sudaro empirinis tyrimas ir jo analizė, remiantis garsių Indijos visuomenės atstovų pasisakymais ir kritika, nukreipta prieš M. Gandį, siekiant išsiaiškinti BJP įtaką reformuojant M. Gandžio įvaizdį.

1 M. Gandžio asmenybė ir filosofija

M. Gandis yra geriausiai žinomas dėl savo tiesos galia (*satyagraha*) paremtos nesmurtinės filosofijos, kuri yra iš esmės seno koncepto pritaikymas modernioje visuomenėje. Savo ideologijos formavimą jis pradėjo dar gyvendamas Pietų Afrikoje, tačiau net ir grįžęs į Indiją toliau ją tobulino atsižvelgdamas į tuometines aplinkybes. Akivaizdu, jog bręstant jam kaip asmenybei, keitėsi ir pati filosofija, todėl galima teigti, jog jo vidinės transformacijos buvo neatsiejamos nuo *satyagraha* filosofijos konstravimo.

M. Gandis savo filosofijoje atkartoja nedualistinės advaita vedantos filosofijos tradiciją, kurioje tiesos suvokimas yra prilyginamas viską apimančios dieviškosios sąmonės jėgai, jungiančiai visatą, kurią jis mato kaip dievišką vienybę, neatsiejamą nuo žmonijos. Remiantis advaita vedantos tradicija, žmogaus gyvenimo tikslas yra vėl susiliesti su dieviškąja sąmone per absoliučią tiesą arba dievą (Godrej 2006, 290).

Absoliučios tiesos pliuralistinė prigimtis yra komplikuota, kadangi kiekvienas ją gali skirtingai suvokti, todėl M. Gandis vystydamas tiesos konceptą, galiausiai išskiria dvi tiesas - reliatyvą ir absoliučią: „Už ribotos tiesos yra viena Absoliuti Tiesa, kuri yra visiškai viską apimanti. Bet ji nėra apibūdinama, nes tai yra Dievas... Kiti dalykai dėl to gali būti tiesa tik reliatyvia prasme”¹ (Godrej 2006, 290). Tai patvirtina advaita vedantos tiesos suvokimą, kuris yra tapatus Brahmanui, tačiau žmonės dėl savo netobulumo juslėmis gali užčiuopti tik atskirus jo fragmentus.

Svarbu išskirti tai, jog kas laikoma reliatyvia, subjektyvia tiesa nėra prilyginama melui – remiantis M. Gandžio požiūriu, reliatyvi tiesa gali būti tiesa tačiau tik tam tikru ribotu požiūriu, pasižyminčiu pilno supratimo stoka. Absoliuti tiesa yra tokia daugialypė, jog net negali būti suvokiama protu arba pastoviai reikštis žmogaus gyvenime. Kadangi žmogus iš esmės nėra pajėgus suvokti Absoliučią Tiesą, vis dėlto M. Gandis turėjo ganėtinai utopinį tikslą – parodyti žmonėms galutinę, aukščiausią Tiesą. Pabrėždamas prigimtinių žmonių ribotumą jis laikėsi nuomonės, jog ji nėra visiškai nepažini (Godrej 2006, 291), tačiau žmonijai reikia padėti išmokti ją pažinti visų „tiesų" kontekste.

Tiesos galios centrą sudaro esminiai konceptai, tokie kaip *ahimsa* (nežudymas),

¹“Beyond [the] limited truth, however, there is one absolute Truth, which is total and all-embracing. But it is indescribable, because it is God... Other things, therefore, can be true only in a relative sense.” Gandhi “What is Truth?” iš Godrej 2006, p. 290

nesmurtas, *hind swaraj* ir celibatas (*brahmacarya*), kuriuos M. Gandis plėtojo visą gyvenimą.

1.1 *Ahimsa* (nežudymas) koncepto vystymas

M. Gandžio filosofija skyrėsi nuo to meto kolonijinėje Indijoje vyravusių nacionalistinių diskursų, kadangi ji pasižymėjo taikia pasipriešinimo ir nebendradarbiavimo forma, priešingai nuo kitų Indijos pasipriešinimo judėjimams atstovavusių lyderių, pavyzdžiui, ankstyvosios Šri Aurobindo vykdytos ekstremistinės politikos.

Kaip teigia Howard Ryan, M. Gandis nuo nesmurtinės filosofijos yra tiek pat neat-siejamas, kiek Marksas nuo Marksizmo. Jo įtaka, remiantis minėtu Howard Ryan, Jungti-nėse Amerikos Valstijose buvo dar didesnė, nei pačioje Indijoje, pavyzdžiui, 1955 metais Martin Luther King pasinaudojo nesmurtine filosofija Montgomerio autobusų boikoto metu. M. Gandis tikėjo vidiniu gerumu, esančiu kiekvieno žmogaus viduje, galinčiu ištirpdyti oponento širdį taikant būtent nesmurtinę filosofiją – tik meilės ir tiesos galia galima pasiekti visuotinę taiką pasaulyje (Ryan 2002, 56).

Terminas *ahimsa* iš sanskrito kalbos reiškia nežaloti, nežudyti, nesmurtauti – kitaip tariant, gyventi su atjauta, geranoriškumu ir gailestingumu bet kokiai gyvai būtybei. Ši fi-losofinė doktrina yra būdinga sikhams, budistams, džainams ir apskritai hinduizmui, todėl turi plačią ir įvairią praktikų bei filosofijų konotaciją savyje (Valdez 2014, 59). Be to, apsk-ritai gyvybės atėmimas kitai gyvai būtybei yra smerkiamas daugelyje pasaulio religijų (ne-paisant tam tikrų istoriniais faktais paremtų išimčių, pavyzdžiui, krikščionybės atveju).

Nesmurtu (*ahimsa*) paremta filosofija atsirado gerokai seniau, nei M. Gandis ją pra-dėjo taikyti savo ideologijoje, tačiau britams kolonizavus Indiją, bet kokios smurto formos atsisakymas M. Gandžio filosofijos kontekste įgavo naujų prasmų bei aiškinimų, todėl šis fenomenas negali būti laikomas vienodu visame Indijos religijų kontekste.

M. Gandis įžvelgė bet kokioje gyvybės formoje paslėptą vienybę, kuri negali būti dalinama į atskirą socialinę, politinę, moralinę, religinę ar etinę sferą tiek individualiu, tiek kolektyviniu atžvilgiu, kadangi jos yra neišvengiamai tarpusavyje susiję ir sąveikauja (Val-dez 2014, 59), dėl šios priežasties nežudymą galima laikyti neatsiejamu nuo žmonijos eg-zistencijos.

M. Gandžio nesmurtinė filosofija buvo papildyta atjauta, savęs auka ir kančia, kaip

šios filosofijos įprasminimo metodas. Jis išskyrė dvi galimas smurto apraiškas: į pirmąją įeina kūniškas smurtas, o į antrąją – vidinis, t.y. neapykanta, piktybiškumas ir kenkimas kitų atžvilgiu. Jo nuomone, visų rūšių smurtas yra neišvengiamai blogas, o pats *ahimsa* konceptas susidėjo iš viską apimančios meilės, į kurią įėjo ir meilė piktadariui (Haksar 2012, 304).

Nepritardamas požiūriui, jog tikslas pateisina priemones bei smerkdamas bet kokią smurto (tiek fiziologinio, tiek psichologinio) formą, M. Gandis laikėsi nuomonės, jog smurtas savaime yra blogis ir jokiais aplinkybėmis negali būti pateisintas, nebent atleidžiamas. Šioje vietoje svarbu akcentuoti skirtį tarp pateisinimo ir atleidimo, kadangi šios sąvokos M. Gandžio filosofijoje nėra tapačios.

Nors M. Gandis nepritarė nuomonei, jog tikslas pateisina priemones, ir nors smerkė bet kokią smurto apraišką (nesvarbu psichologiškai, ar fiziologiškai), jis pats pritarė, jog kartais smurtu paremtas elgesys yra neišvengiamas. Svarbu pabrėžti, jog nors smurtas jo nuomone kartais yra neišvengiamas, vis dėlto net būdamas neišvengiamu jis jokiais būdais nėra pateisinamas – nebent atleidžiamas (pateisinimas nėra lygiavertis atleidimui), kadangi polinkis į smurtavimą yra atsiejamas nuo netobulos žmogaus prigimties, tačiau žmogiškasis netobulumas taip pat nėra pateisinimas (Haksar 2012, 306).

Griežtai nepateisindamas smurtu ir žudymu paremtu elgesio, M. Gandis susidūrė su šių veiksmų neišvengiamybe, kadangi pats mėsos ar daržovių valgymas jau yra smurtu paremtas aktas, todėl nesmurtinė filosofija darėsi vis labiau komplikuota. Plėtodamas nesmurtinę ideologiją, jis išskyrė kelias blogio ir smurto išimtis, kurios galėjo būti atleistinos, tačiau jokių būdu nepateisinamos.

Pirmoji išimtis buvo žudymas vardan kito kančių palengvinimo. Antroji - trečių asmenų apsaugojimas nuo agresorių. Prie atleistinų smurto formų galima įtraukti gyvūnų žudymą, savęs apsaugojimą nuo agresorių, tačiau tai turėjo būti padaroma su atjauta ir gailėsčiu. M. Gandžio nuomone smurtas neturi būti paremtas savanaudiškų siekių realizacija, todėl ir apsisaugojimą nuo agresorių jis laikė savanaudiškumo apraiška (Haksar 2012, 307).

Smurtas, paremtas atgaila turėjo būti kaip priešnuodis siekiant išsilaisvinti iš smurto - keršto nesibaigiančių, besikartojančių ratų, tačiau nesmurtinės filosofijos idealu M. Gandis laikė priešų nežalojimą (net jei paties ar kitų asmenų gyvybei gresia pavojus), nuoširdžią atjautą ir meilę jiems (Haksar 2012, 311). Būtent tokio požiūrio laikosi M. Gandžio

ahimsa konceptas.

Pagrįsdamas smurtu paremto elgesio neveiksmingumą, jis rėmėsi smurtu paremtų judėjimų nesėkmėmis ir jų sukurta laikina taika. M. Gandžio nuomone, tik nuoširdžiai kenčiantis ir pasiaukojantis *ahimsa* kelio pasekėjas gali sugebėti priešininkui atverti širdį, o skirtingus interesus atstovaujantys žmonės turi kartu ieškoti sprendimo - tik tokiu būdu galima prieiti prie tiesos, kadangi smurtas nėra įgimtas, nes kitu atveju žmonija tarpusavyje jau seniai būtų išsižudžiusi (Haksar 2012, 305).

Akivaizdu, jog M. Gandžio nesmurtinė filosofija buvo lanksti: nors jis nepateisino bet kokio smurto apraiškų, vis dėlto lanksčiai gebėjo „atleisti“ kai kuriais atvejais neišvengiamus nusižengimus papildymas juos atjauta, gailesčiu ir meile priešui bei pateikdamas šias savybes kaip priešnuodį nuo noro kerštauti. Be to, M. Gandis bailumą laikė dar didesniu blogiu, nei patį smurtą (Haksar 2012, 306), todėl toks filosofijos lankstumas ir atleidžiamo smurto akcentavimas įneša ideologinio neaiškumo, kas tik patvirtina skyriaus pradžioje išsakytą nuomonę, jog jo kuriama ideologija keitėsi kartu su jo asmenybe.

1.2 Celibatas (*Brahmacarya*)

Po sėkmingų nesmurtinių pasipriešinimų Pietų Afrikoje, toliau vystydamas savo filosofiją, M. Gandis ją papildė celibatu (*brahmacarya*), kaip vienu iš dvasinio apsivalymo metodų.

Vedęs trylikos metų, M. Gandis celibato oficialiai pradėjo laikytis 1906 metais, o patį *brahmacarya* (celibato) konceptą jis taip pat pavertė savo filosofijos dalimi, suteikdamas jai naujų prasmų ir praktikų. Beveik visas jam kilusias idėjas jis pirmiausiai išbandydavo kartu su savo šeima, o nors jo žmona Kasturbai ne visuomet joms pritarė, tačiau nuolankiai klausė jo nurodymų - vos atvykusi į Pietų Afrikoje esantį Fenikso (angl. *Phoenix*) ašramą, ji atsisakė advokato žmonos išvaizdos ir tapo valstiečio žmona. Jam nusprendus atsisakyti lytinių santykių, ji taip pat sutiko su tokia judviejų ryšio metamorfoze (Nanda 1958, 83).

Brahmacarya, kaip ir visos jo idėjos, perėjo tam tikrą evoliuciją: laikui bėgant, M. Gandis celibatą laikė ne tik susilaikymu nuo proto ir kūniškų geismų, bet suteikė jam ir gilesnę prasmę - į tai įėjo gebėjimas valdyti bet kokias atsirandančias mintis, jausmus ir žodžius. Tokį gyvenimo būdą M. Gandis laikė idealiu Brahmos tarnystei pabrėždamas, jog

jusių suvaldymas negali įvykti be Brahmos pagalbos ir tik per tokią kontrolę žmogus gali priartėti prie Brahmano ir pasiekti nušvitimą (Nanda 1958, 85).

Svarbu paminėti, jog *brahmacarya* kelias nėra išimtinai jo sugalvotas, kadangi apie tai jau buvo rašoma ir viename esminių, klasikinių Indijos veikalų - Mahabharatoje, tačiau M. Gandis šią praktiką panaudojo savęs kontrolės tobulinimui, tam kad įgytų daugiau socialinių ir politinių laimėjimų (Howard 2013, 119).

Seksualinį gyvenimą jis interpretavo kaip fiziškai žalingą ir moraliai nuodėmingą, prie išimčių išskyręs naujos gyvybės pradėjimą. M. Gandis taip pat smerkė kontraceptines priemones, tačiau ne dėl to, jog jas galima laikyti savotiška gamtos apgavyste, o dėl to, jog tai skatino tiek vyrų, tiek moterų santūrumo nebuvimą - kitaip tariant, tai skatino paleistuvystę. Seksualinius geismus jis laikė silpnumu, kuris nepridera *satyagraha* pasekėjui ir mainais siūlė skaityti knygas, praustis po šaltu vandeniu ir nuoširdžiai melstis dievui, o jo filosofijos efektyvumą atskleidžia tai, jog tokios pažiūros greitai tapo labai populiarios: „*Self-Restraint*“ ir „*Self-Indulgence*“ netgi tapo bestseleriais (Nanda 1958, 86).

1.3 *Satyagraha* atsiradimas

Satyagraha filosofija pradėta vystyti jam atsikrausčius gyventi į Pietų Afriką. Tuo metu europiečiai bijojo, jog Pietų Afrika tapo perpildyta indų emigrantais, tačiau M. Gandis tokį požiūrį laikė iracionaliu. Indai prašė teisės į nuosavą žemę ir teisės gyventi, tačiau į tai neįėjo balsavimo teisė, kadangi M. Gandžio teigimu, indų noras gyventi Pietų Afrikoje nebuvo paremtas noru dominuoti politiškai, o tiesiog oriai gyventi taikoje su esama aplinka, tačiau būtent tai valdantiejiems britams ir nepatiko, kadangi jie siekė paversti Pietų Afriką išimtinai baltodžių apgyvendintu kraštu. Vis dėlto britai įvedė naują įstatymą, kuriuo remiantis Transvalyje visi indai buvo priverstinai registruojami, vietoj parašo neraštingi indai turėjo padėti savo nykščio antspaudus, o atsisakę tai padaryti - buvo deportuojami arba įkalinami, be to, britų policija turėjo teisę įeiti į indų namus ir pareikalauti dokumentų tiesiog jų namuose. M. Gandis tai laikė drąstišku metodu tikrinti neteisėtus atvykėlius, tačiau britų vyriausybė 1905 - 1906 metais sėkmingai draudė emigrantų atvykimą į Pietų Afriką, nuteisdami net vienuolikmečius berniukus trijų mėnesių kalėjimui. Tokia britų valdžios kontrolė M. Gandžio nuomone demoralizavo išsilavinusius ir pasiturinčius indus, todėl siekė šio įstatymo panaikinimo teigdamas, jog tokiu atveju geriau jau mirti, tačiau nežinojo,

ką daryti, jog pati mirtis nebūtų beprasmiška auka (Nanda 1958, 92).

1906 metų rudenį indų politinės perspektyvos buvo vis dar labai silpnos, kadangi britų pergalė per Boerio karą visiškai nepalengvino įtampos tarp britų ir indų, o Boerio valstijose santykiai netgi pablogėjo. Išskyrus keletą europiečių, jaunų idealistų ir krikščionių misionierių entuziastų, indų politiniai klausimai tapo antraeiliai ir iš esmės nebeaktualūs, todėl M. Gandis nesugebėjo jų suvienyti kovai. Juk britai patys išliejo daug kraujo įsitvirtindami Pietų Afrikoje, ir M. Gandis negalėjo paneigti tokios jų aukos, kai tuo tarpu ir pati jo gimtoji Indija buvo valdoma britų (Nanda 1958, 93).

1906 metų rugsėjo mėnesį jis Johanesburge sušaukė susirinkimą, skirtą aptarti privertinės indų registracijos klausimus. Kai vienas iš susirinkimo metu kalbėjusių dalyvių prisiekė Dievo vardu niekada nepaklusti šiam įstatymui, M. Gandis suprato, jog būtent Dievo vardu ir su Dievo palaikymu, kuris jiems suteiks drąsos ir bebaimiškumo, pradėti esminius pokyčius tuometinėje santvarkoje. Įspėjęs ketinusius priešintis valdžiai tikėtis nuosavybės konfiskavimo, kalėjimo ir netgi mirties, jis paprašė minios klausyti savo širdies balso. Susitikimas baigėsi iškilminga priesaikos prieš Dievą ceremonija, jog kiekvienas prisiekęs nepaklus azijiečių registracijai (angl. *Asiatic Registration*), tačiau kokiu būdu - tai nebuvo aptarta, vis dėlto buvo aišku, jog bet koks pasipriešinimo būdas nebus paremtas smurtu ir žudymu. Pasyvaus pasipriešinimo apibūdinimą M. Gandis laikė nepakankamai atspindinčiu tikrąją esmę, todėl savo laikraštyje „Indijos nuomonė“ (angl. „*Indian Opinion*“) jis kvietė skaitytojus siūlyti tinkamesnius pavadinimus. Terminas *sadagraha* (gerumas tvirtu elgesiu) jam labiausiai imponavo, o galiausiai šį terminą jis pervadino į *satyagraha* (tvirtumas tiesoje), tačiau kaip ir buvo minėta, jo judėjimo filosofija ir pasitelktos priemonės keitėsi ir vystėsi kartu su pačiu M. Gandžiu (Nanda 1958, 95).

1.4 „*Hind swaraj*“ veikalo ideologija

1.4.1 Klasikinių tekstų interpretavimo problematika

Indijos politinė sistema ilgą laiką vadovavosi *Arthaśāstra* veikalu, kurio atsiradimas datuojamas apytiksliai 4 a. pr. m. e. Vis dėlto XIX amžiuje, kuomet Indiją kolonizavo britai, visa nusistovėjusi politinė sistema pasikeitė ir buvo taikomi vakarietiški kolonijos valdymo metodai. Be to, Indijos žymūs mąstytojai ir patys pradėjo ignoruoti *Arthaśāstra* veikalą, kurį vėliau atnaujino ir papildė M. Gandis (Parel 2008, 40). Gilinantį jį jo asmenybę ir

filosofiją, yra svarbu detaliau panagrinėti, kaip jis transformavo šio veikalo idėjas.

M. Gandžio tikslas nebuvo prikelti prarastas idėjas, o būtent transformuoti ir pabrėžti reikalingus aspektus, kurie ne tik garantuotų kelią į nepriklausomybę, bet ir padėtų efektyviai indams valdyti savo šalį ateityje.

Iš originalaus veikalo buvo išimtos su monarchija ir kastų sistema susijusios idėjos, kurios buvo pakeistos į jo sukurtą *swaraj* konceptą pabrėžiant, jog politinė jėga yra skirta ne teritorijos plėtrai ir karams, o kaip teisėtam vidinės tvarkos ir saugumo palaikymui. Vis dėlto kastų sistemos pašalinimas tapo kur kas sudėtingesnis procesas - tai yra neatsiejama klasikinės Indijos visuomenės sistemos dalis, atėjusi dar iš Vedinio laikotarpio. Tokios pertvarkos imtis M. Gandis dar ilgai nesiryžo ir tik 1935 metais viešai iškėlė šį klausimą. Kastų sistemos panaikinimas reiškė ir naujos klasikinių Indijos tekstų interpretacinės sistemos sukūrimą, o tai sukėlė ypač didelį nepasitenkinimą hindų tarpe, o Indijos neliečiamųjų kastos lyderis B. R. Ambedkar viešai pareiškė, jog jeigu tekstai bus keičiami, jis apskritai atsisakys hinduizmo (Parel 2008, 49).

M. Gandis iškėlė teisingos tekstų interpretacijos svarbą, kadangi, jo nuomone, kastų sistema turi tik istorinę, o ne šiuolaikinę vertę. Be to, teisinga interpretacija padėtų išlaikyti sakralių tekstų vientisumą, bei užtikrintų teisingą visuomenės evoliuciją. Teisingo interpretavimo kriterijams jis priskyrė sąžinę, protą, mokymąsi, gyvenimo šventumą ir vidinę patirtį, todėl ir tekstai pirmiausiai turėjo mokytį asmeninio tobulėjimo ir dvasinio išsilavinimo (Parel 2008, 50).

Taigi, M. Gandžio nuomone, klasikiniuose Indijos tekstuose pateikta santvarka yra daugiau istorinė, t.y. būdinga tik tam laikmečiui, kuriame tai buvo rašoma. Dėl šios priežasties jis pabrėžė būtinybę iš naujo interpretuoti tekstus ir pritaikyti moderniems laikams, tuo pačiu atsisakant ir kastų sistemos.

Valstybės galios ir plėtros akcentavimas taip pat buvo išbrauktas, kadangi dėmesio sutelkimas į valstybės karinę galią skatino smurto atsiradimą (Parel 2008, 50).

1.4.2 „Hind swaraj“ esminės idėjos

„Hind swaraj“ buvo parašyta 1909 metais, kuomet M. Gandis iš Anglijos grįžo į Pietų Afriką po to, kai jam nepavyko gauti konstitucinių garantijų Indijos migrantams ir buvo žudytas seras William Curzon. M. Gandis atidžiai stebėjo to meto nacionalistinius sukilimus Rusijoje, Kinijoje, Egipte ir Airijoje, bei aktyviai juos komentavo savo žurnale

„Indijos nuomonė“. Remiantis Karuna Mantena nuomone, M. Gandis džiaugėsi masiniais boikotais, streikais bei vis sparčiau kylančiu nacionalizmu, kuris apėmė vis didesnius masus kolonizuotų tautų žmonių (Mantena 2015, 5).

Tuo metu M. Gandis vadovavo politinėms kampanijoms, tokioms kaip 1906 metais vykusiam civilių nepaklusnumo Transvalio Azijos registracijos aktui, po kurio jis tapo žinomas kaip inovatorius naujų ir universalių politinių metodų. Pradėjęs rašyti „*Hind swaraj*“, tuo metu jis jau meditavo esmines *satyagraha* idėjas bei jos prigimtį, teigdamas jog „tai gali būti priimta kiekvieno engiamo žmogaus, kiekvieno engiamo individo esant labiau patikimu ir gerbiamu instrumentu siekiant užkirsti kelią prieš tai priimtam blogiui“². Gana greitai jo sėkmė ir populiarumas bei didėjantis nacionalistinis ekstremizmas paskatino jį dar labiau pabrėžti *satyagraha* metodo politinį efektyvumą būtent progresyviems Indijos politikams. Tai paskatino dar didesnę kritiką politinio smurto atžvilgiu. Kaip ir dauguma to meto Indijos nacionalistų, M. Gandis bijojo, jog indai jau yra tapę paklusnūs, atsiriboję nuo savo istorijos ir šaknų. Be to, jis ypač mėgo kalbėti apie nesmurtu paremtą drąsą, kariniu heroizmu paremtą savęs auką, ką buvo galima laikyti retorine kritika tiek radikaliems kovotojams už laisvę, tiek pacifistams. „*Hind swaraj*“ M. Gandis pradeda nagrinėti skirtumus tarp smurto ir nesmurto politikoje, po ko galiausiai pradėjo kritikuoti apskritai visą modernią civilizaciją – nevengdamas pabrėžti savo nusivylimo, jis nerimavo dėl augančių Indijos nacionalistų partijų paremtų smurtu populiarumo (Mantena 2015, 6).

M. Gandžio „*Hind swaraj*“ esminis aspektas yra individualus savęs valdymas susietas su asketiškais praktikomis, kurios pademonstruoja kūno kontrolę. Būtent per šią filosofiją galima išmokti suvaldyti savo aistras ir kūną, ko eigoje pasiekiamas tiek materialinis, tiek dvasinis išsilaisvinimas (Mantena 2015, 16). Jo nuomone, visi žmonės yra laisvi ir gali prisiimti atsakomybę už savo veiksmus, todėl demokratinė politinė santvarka pirmiausiai turi remtis šiuo principu (Parel 2008, 50).

Po William Curzon nužudymo M. Gandžiui atvykus į Angliją, jis ėmė aplink save jungti jaunos, išsilavinusius indus. Būtent tais mėnesiais jis plačiai kalbėjo apie Rytų ir Vakarų santykius, pabrėždamas modernios civilizacijos prieitą krizę: politinis smurtas (į tai įeina ir W. Curzon nužudymas) buvo pateikiamas kaip ekstremali modernios civilizacijos meilė, kurios Indijos politinis atgimimas turėjo vengti, o pats „*Hind swaraj*“ apjungė

² M.K. Gandhi, “Letter to the Indian National Congress“ iš Mantena 2015, p. 6

dvi esmines temas – smurtą ir modernią civilizaciją, kartu su *satyagraha* filosofijos gryninimu (Mantena 2015, 6).

Remiantis M. Gandžio sukurtu valstybės modeliu, religija neturi nieko bendro su pačia Indijos valstybe, todėl jo nuomone ji privalo būti sekuliari. Valstybės suverenitetas neturi būti absoliutus, bet palaikantis taiką tarp visų valstijų ir tenkinantis piliečių poreikius, be to, valstybė privalo bendradarbiauti su nevyriausybinėmis organizacijomis bei remtis esminėmis nesmurtinėmis M. Gandžio idėjomis. Svarbu akcentuoti ir tai, jog pats M. Gandis neatmetė kariuomenės naudos, nes gynybos atžvilgiu tokie kariniai veiksniai yra leidžiami (tik tuo atveju, jei yra būtini ir neišvengiami), nes valstybė privalo išlikti ir gebėti apsiginti. Kaip teigia Anthony J. Parel, tokiu būdu M. Gandis siekė išlaikyti pusiausvyrą tarp modernaus politinio realizmo ir taikos pasaulyje (Parel 2008, 53).

M. Gandis į Indijos politinius diskursus įvedė ir pagrindines žmogaus teises, kurias parengė kartu su Jawaharlal Nehru, o 1931 metais jos buvo patvirtintos ir nacionalinio kongreso. Be to, atkreipdamas dėmesį į to meto ekonomiką (kurios vykdymas pagal tradicinių Indijos tekstų modelius buvo pasenęs ir neaktualus), jis pradėjo *khadi* judėjimą – drabužių gamybą namų sąlygomis, o prasidėjus kritiniam skurdo protrūkiui jis 1921 metais savo buržuazinius drabužius iškeitė į skurstantiems būdingą apdarą kaip protesto ir kritikos prieš skurdą simbolį (Parel 2008, 54). Jis taip pat pabrėžė ekonomikos svarbą ir laikėsi nuomonės, jog savęs valdymas (*swaraj*) turi pasireikšti ekonomikoje, politikoje, moraleje ir dvasinėje sferose (Parel 2008, 56).

Vienas iš esminių „*Hind swaraj*“ tikslų buvo surasti metodą pasipriešinti britų valdymui, tačiau tuo pačiu nekopijuoti imperialistinių valdymo metodų. M. Gandžio nuomone, ekstremistinis nacionalizmas yra tarytum psichologinė trauma, sukurta modernaus imperializmo. Paklusnumas įstatymams iš baimės jam buvo silpnos moralės ženklas, todėl jis nevengė kritikuoti tuo metu egzistavusio indiško nacionalizmo, tokiu būdu iškeldamas ir pačiam sau klausimus apie Indijos nepriklausomybę ir šalies ateitį. Jis teigė, jog Indijos nepriklausomybė, kuomet patys indai valdys savo šalį, privalo prasidėti nuo visiško modernios civilizacijos atsisakymo ir senų institucijų atgaivinimo, tam kad Indija netaptų antra Anglija arba antra Amerika. Šią siekiamybę M. Gandis jungė su *swadeshi* programa būtent per *satyagrahą* (Mantena 2015, 14).

Jis nevengė kritikuoti religinės ir dvasinės Indijos tautos degradacijos, o „*Hind Swaraj*“ programa reikalavo bebaimiškumo, pasitikėjimo savimi, tam kad patys indai būtų pasipriešinimo veikėjai, o ne pasyvios tuometinio valdymo aukos. Tokiu būdu tiek „*Hind swaraj*“ tiek *satyagraha* idėjos glaudžiai susisiejo tarpusavyje – pasipriešinimas įstatymams įrodė savęs – valdymo gebėjimus, todėl tai galima vadinti psichologine transformacija (Mantena 2015, 15).

1.5 M. Gandžio nacionalizmas

M. Gandis savo ideologiją papildė ir keletu naujų principų: į tai ėjo piliečių nacionalizmas, apribota konstitucija, pagrindinės žmogaus teisės ir moderni politinė ekonomika. Iškėlęs nacionalizmo svarbą kaip vieną esminių politinės komunikacijos elementų, M. Gandis siekė išstumti kastų sistemą ir pakeisti ją nacionalizmu. Moderni Indijos visuomenė pasipildė ir naujomis religijomis, kas reiškė, jog derinant budistų, džainų, žydų, krikščionių ir musulmonų interesus, minėtų senų kanonų idėjos čia sunkiai galėjo pasitarnauti. Be to, ir patys indai, išpažindami skirtingus tikėjimus, siekė skirtingo nacionalizmo, pavyzdžiui, hindai siekė nacionalizmo paremto *hindutva*, musulmonai – paremto jų religija, o likę indai, palaikantys nacionalinį kongresą, siekė pilietinio nacionalizmo, dėl šios priežasties įvesti visas tris puses palaikančią tvarką buvo dar sudėtingiau: V. D. Sarvakar siekė *hindutva* paremto nacionalizmo, M. A. Jinnah – islamu paremto nacionalizmo, o M. Gandis – pilietinio nacionalizmo (Parel 2008, 51).

M. Gandžio pilietinis nacionalizmas nuo kitų skiriasi tuo, jog siekia apjungti skirtingų tikėjimų žmones, kuriuos vienija gyvenimas konkrečioje teritorijoje, jie dalijasi bendra istorija bei teisėmis ir pareigomis. Tokia nacionalizmo forma remiasi save apibrėžiančiu (*self-determining*) ir save vystančiu (*self-developing*) buvimu, priima savęs išreiškimo formas, tokias kaip kalba, kasta, religija ar etniškumas (Parel 2008, 52).

M. Gandžio kritikuojamas karinis nacionalizmas buvo glaudžiai susijęs su modernios politikos tendencijomis, kurios jo nuomone buvo sugadintos – pasižymėjo politiniu smurtu, kuris susižavėjusiems modernia civilizacija indams trukdė eiti nepriklausomu, atskirai nuo modernios politikos esančiu keliu, vedančiu į pasitikėjimą savimi. Svarbu pabrėžti ir tai, jog nors pats M. Gandis iš dalies pateisino politinį smurtą, kuomet jis yra neiš-

vengiamas ir vykdomas aukštesnio gėrio vardan (kas, beje, jo filosofijoje yra gana miglota), vis dėlto neigė jo efektyvumą teigdamas, jog britų taikomi politiniai metodai indams atneš tokius pačius rezultatus, kaip ir britams, dėl šios priežasties jis stengėsi sukurti naują politinį kelią, nepriklausomą savo ideologija ir metodais nuo nusistovėjusios to meto vykdomos modernios politikos (Mantena 2015, 20). Akivaizdu, jog naujos, indiškos politikos sukūrimas ir efektyvumas M. Gandžio buvo esminis tikslas, kadangi neteisingai vykdoma indų politika gali atnešti tokius pačius neteisingus rezultatus, kaip ir britams.

M. Gandžio filosofija glaudžiai siejosi su politika, kadangi tik per savęs transformaciją galima sėkmingai valdyti valstybę ir sukurti sistemą, kurioje galėtų egzistuoti skirtingų tikėjimų, pažiūrų, socialinių sluoksnių ir skirtingų kastų atstovai. Kadangi Indija pasižymi didele religine įvairove, ją suderinti valstybiniais mastais buvo ypač sudėtingas klausimas, todėl siekdamas išvengti riaušių ir smurtinių išpuolių, kurių metu Indija netektų savo piliečių gyvybių, jis išskėlė nesmurtinės gyvenimo filosofijos svarbą.

1.6 M. Gandžio idėjų praktinis pritaikymas ir nacionalinio kongreso partija

1.6.1 „Fenikso“ ir „Sabamarti“ ašramai

Kurdamas idealų valstybės valdymo modelį, M. Gandis kūrė ašramus, kurių dėka tobulino savo filosofiją. Kitaip tariant, jo įkurti ašramai buvo mažesnio masto idealios visuomenės ir santvarkos pavyzdžiai, kuriuose žmonės gyveno paklusdami M. Gandžio idėjoms. Kaip matosi iš ankstesnių skyrių, jo filosofija nebuvo vientisa ir tobula, pavyzdžiui, nesmurto (*ahimsa*) atveju jis ir pats pripažino, jog smurtas dažnai yra neišvengiamas ir netgi būtinas palaikyti tiek vidinę, tiek išorinę valstybės tvarką, todėl jo filosofijos spragos ir utopinis idėjų efektyvumas, kuomet M. Gandis tai pradėjo taikyti savo įkurtuose ašramuose, taip pat buvo lydimi kontroversijų.

Dar gyvendamas Pietų Afrikoje ir įkvėptas John Ruskin knygos „*Unto This Last*“, jis nusipirko fermą netoli Fenikso miesto ir įkūrė pirmąjį ašramą, kuriame ketino praktiškai įgyvendinti ne tik minėto John Ruskin, bet ir Leo Tolstoy idėjas. Remiantis pirmine M. Gandžio idėja, jo ašrame kiekvienam gyventojui bus paskirtas atskiras žemės plotas, kuriame jis sau individualiai augins maistą, o visi kartu dirbs dėl vienos esminės idėjos - padėti tapti laikraščiu „Indijos nuomonė“ tapti nepriklausomu. Šią idėją palaikė ir prie jos

prisijungė jo sūnėnas Mangalal, Albert West (laikraščio vadybininkas), bei dar keli laikraštyje dirbę entuziastai (Desai 2016, 74).

Nors iš pirmo žvilgsnio „Fenikso“ ašramas turėjo tapti dvasinio tyrumo vieta ir kaip teigė jis pats - ašrame vyravo ramybė, vis dėlto griežtos socialinės kontrolės atvejų jis nebuvo linkęs minėti: ašramo gyventojai privalėjo anksti keltis, jis netaikė jokių išlygų už nusižengimus nei vaikams, nei suaugusiems, be to, jis kontroliavo jų aprangą ir mitybą. Galiausiai neatlaikę tokio spaudimo, didžioji ašramo narių dalis tiesiog pasitraukė, o jo paties sūnus Harilal taip pat kritikavo savo tėvo elgesį, ypač priekaištavo dėl nepagarbaus elgesio su motina (Desai 2016, 75).

Tuo metu M. Gandis dar tik kūrė *satyagraha* filosofiją, kuri, kaip galima pastebėti, buvo ganėtinai abstrakti, o po kiekvieno aštresnio susidūrimo su britų valdžia, riaušėmis ar kitomis iškilusiomis problemomis, ši filosofiją palaipsniui transformavosi, kaip transformavosi ir pats M. Gandis.

Po dvidešimties metų iš Afrikos grįžęs į Indiją, M. Gandis ne iš karto pasinėrė į Indijos politiką. Susitelkęs ties tuometinėmis kaimuose kilusiomis problemomis, jis pasirinko paprastus drabužius ir su žmona pradėjo keliauti po Indiją trečiaja klase, ir būtent tuomet pamatė tikrąjį Indijos liaudies veidą (Coward 2003, 5).

1915 metais Ahmedabade M. Gandis įsteigė „Satyagraha“ ašramą, paremtą „Fenikso“ ašramo modeliu, išbandytu pietų Afrikoje, kur tiesa, nesmurtas, celibatas (net ir tarp vedusių porų), fizinis darbas, paprastumas materialiuose poreikiuose buvo reikalaujami iš visų narių. Svarbu paminėti, jog neliečiamųjų kastos atstovai buvo priimami kaip pilnateisiai nariai, o tokius darbus kaip maisto gaminimas, lauko ir namų tvarkymo darbai, pasirūpinimas vandeniu buvo būdingas visiems. Taip pat svarbu paminėti, jog neliečiamųjų dalitų priglaudimas savo ašrame M. Gandžiui kainavo didelę hindų ortodoksų paramą (Coward 2003, 5). Nors pats M. Gandis ne kartą kreipėsi į ortodoksus brahmanus dėl neliečiamųjų kastos, siūlydamas kitaip interpretuoti hinduistinius tekstus (siūlydamas neliečiamuosius priskirti šudrų kastai), vis dėlto galiausiai suprato, jog ortodoksų brahmanų požiūrio į neliečiamųjų kastą nepakeis (Coward 2003, 9).

1917 metais, kuomet M. Gandžio politinės pažiūros vis dar nebuvo pilnai susiformavę, aštuoniolikos berniukų grupė atvyko iš Pietų Afrikoje esančio Fenikso į Indiją, nors tuo metu pats M. Gandis buvo Anglijoje. Kadangi jis norėjo įkurti ašramą Indijoje, kuriame

galėtų tęsti puoselėjamą gyvenimo būdą ir idėjas, sukurtas Pietų Afrikoje, todėl sutiko juos priimti. Be to, jis gavo ne vieną siūlymą įsteigti skirtingus ašramus įvairiose Indijos vietose, pradedant jo gimtine Radžkotu, baigiant Kalkuta, tačiau galiausiai ašramo įsteigimui jis pasirinko Ahmedabadą. Nors jis sulaukė ne vieno pasiūlymo iš pramoninkų gauti finansinę paramą ašramo steigimui, vis dėlto nusprendė dirbti savo gimtinės žmonėms, be to, Ahmedabadas buvo žinomas kaip gamybos iš tekstilės centras, dėl šios priežasties šis miestas buvo idealus M. Gandžio eksperimentams, susijusiems su verpimu rankomis ir audimu (Nanda 1958, 134).

Iš pradžių „Satyagraha“ ašrame, kuris buvo netoli Ahmedabado esančiame Kočrabo kaime, apsigyveno dvidešimt penki asmenys, jų tarpe taip pat buvo moterų ir vaikų. Kadangi tai buvo vieno iš teisininkų vasarnamis, augant gyventojų skaičiui jis greitai tapo netinkamas, o kilus maro protrūkiui ašramas galiausiai buvo perkeltas prie Sabarmati upės kranto. Išvalius aplink esančias džiungles, ašramo teritoriją sudarė 150 akrų žemės, kurioje tilpo kotedžai, mokytojai ir jų šeimos, valgomasis, mokykla, biblioteka, verpimo ir audimo patalpos, pieno ūkis, o laisvuose žemės plotuose buvo auginamos daržovės ir medvilnė. Kadangi M. Gandis buvo užsiėmęs ašramo planavimu, visus skambučius ir kvietimus atvykti į skirtingas Indijos vietas buvo perleidęs sūnėnui Maganlal Gandžiui, kuris jam padėjo Pietų Afrikoje (Nanda 1958, 135).

Pirmoji krizė ašramą ištiko po keletos mėnesių M. Gandžiui sutikus priimti neliečiamųjų kasti priklausančią šeimą. Turtingi prekybininkai, teikę paramą ašramui atsisakė toliau juos išlaikyti, todėl išnaudojus visas lėšas M. Gandis ašramo gyventojus ketino perkelti į neliečiamųjų lūšnynus, tačiau dar jam nespėjus to padaryti sulaukė „anoniminio“ finansavimo, kaip vėliau paaiškėjo, pinigus skyrė Ambalal Sarabhai, Ahmedabado magnatas. Nors finansinė krizė buvo greitai išspręsta, vis dėlto netrukus jis sulaukė dar vieno iššūkio - dauguma ašramo gyventojų buvo nepatenkinti neliečiamųjų kastos šeimos atvykimu, tame tarpe ir jo paties žmona Kasturbai. Būdamas ištikimas savo idėjai, jis negalėjo patenkinti jos noro ir išvyti neliečiamųjų šeimą, todėl pasiūlė jai arba su tuo susitaikyti, arba palikti ašramą pačiai. Žinodama, jog savo vyro neperkalbės, Kasturbai sutiko peržengti savo principus ir priimti atvykusią šeimą kaip savus, tačiau vėliau jo ištikimas pasekėjas, jau minėtas Maganlal taip pat išreiškė nepasitenkinimą neliečiamųjų kastos šeima ir nusprendė išvykti iš ašramo, tam kad galėtų atsikratyti prietarų, susijusių su neliečiamųjų

kasta (Nanda 1958, 136).

M. Gandžio gyvenimo ašrame pagrindinis tikslas buvo išmokyti vyrus, moteris ir vaikus pagrindinių *satyagraha* principų: išsilaisvinti juos tiek iš vidinio, tiek iš išorinio smurto formų (*ahimsa*), supažindinti su celibatu platesne forma (*brahmacarya*), bebaimiškumo prieš britų valdžią ir tolerancijos neliečiamųjų kastai (Nanda 1958, 138).

Be to, M. Gandžio ašramas tapo patrauklus vagims, todėl jiems įsilaužius, jie pavogė skrynią, priklausiusią jo žmonai Kasturbai. Vis dėlto M. Gandis nekviėtė policijos, o žinojęs, jog skrynioje buvo jų vaikams anūkams skirti išsaugoti drabužiai, M. Gandis pasakė, jog tai bus proga jiems patiems pasirūpinti savo drabužiais (Ten pat).

Gyvenimas ašrame, kaip teigia Nanda, buvo griežtas, kadangi visi buvo užimti ir turėjo savo darbus: čia buvo verpimo ir audimo departamentas, karvių tvartas ir didelė ferma. Kiekvienas turėjo plauti savo indus ir drabužius, todėl visus darbus privalėjo pasidaryti patys, o tuo tarpu M. Gandis tokioje žmonių laboratorijoje tikrino savo tiek dvasines hipotezes. Būdamas moraliniu ašramo lyderiu, kitų narių kaltes prisiimdavo kaip savo ir išpirkdavo jas badavimu. M. Gandis aukštus standartus buvo iškėlęs ir savo šeimai, ypač žmonai Kasturbai, pavyzdžiui, kai kartą į ašramą atvyko svečiai, ji nežinojo, jog vienas iš gyventojų serga, tačiau M. Gandis ją sukritikavo, jog jei sirgtų Devadas (jų tikras sūnus), ji tikrai apie tai žinotų (Nanda 1958, 140). Akivaizdu, jog savo šeima jis laikė visą ašramo bendruomenę ir stengėsi palaikyti santykius tokius tarpusavyje, lyg juos sietų kraujo ryšys, tačiau prasidėjus druskos maršui jis visam laikui paliko ašramą ir daugiau į jį nebegrižo.

Akivaizdu, jog jeigu ne aukštesniosios, pasiturinčios klasės nuolatos teikiama parama, M. Gandis savo lėšomis nebūtų galėjęs įsteigti tiek ašramų, leisti laikraščio „Indijos nuomonė“ ir pasirūpinti savo pasekėjais. Kaip atsiskleis sekančiame skyriuje - aukštesniosios klasės interesai jam buvo opus klausimas, o iškilus nesutarimams, jis palaikydavo ne skurstančiuosius, o aukštesniosios klasės atstovus.

1.6.2 M. Gandžio filosofijos veiksmingumas ir kontroversija

Nors M. Gandžio filosofija buvo veiksminga, vis dėlto iškilus aukštesniosios klasės interesų pavojui, jis jautriai į tai reaguodavo - kai kuriais atvejais apskritai nutraukdavo nesmurtinio pasipriešinimo judėjimus. Galima manyti, jog būtent dėl susirūpinimo aukštesniosios klasės gerove (beje, kuriai ir pats priklausė), šių dienų Indijoje jis yra ypač nemėgstamas dalitų tarpe.

Remiantis Harold Coward, M. Gandis Indijos išsivadavimo judėjimuose buvo charizmatiškas ir visiškai nenusipėjamas bendražygis. Britas Lord Wavell savo užrašuose 1946 metais apie M. Gandį atsiliepė kaip apie „labai gudrą, atkaklų, veidmainį bei kryptingai mąstantį politiką“³. M. Gandis buvo charizmatiškas ir sugebėjo vesti mases taip, kad jos nedarytų tiesioginės žalos britų interesams ir indų kapitalistams. M. Gandį galima laikyti į religiją orientuotu politiku, sugebėjusiu laviruoti pliuralistiniame religiniame kontekste, kokia ir buvo to meto kolonizuota Indija (Coward 2003, 2). M. Gandis, susiliedamas su paprastais žmonėmis ir vadinamas Mahatma (angl. *Great Souled One*) iš tiesų buvo pilnas prieštaravimų: kovodamas už neturtingųjų teises, jis vis dėlto stengėsi netrukdyti turtingųjų gerovei (Ryan 2002, 58).

Ryškiausiai M. Gandžio politinis efektyvumas ir jautrumas aukštesniosios klasės interesams atsiskleidžia Howard Ryan knygoje „*Critique of Nonviolent Politics: From Mahatma Gandhi to the Anti-Nuclear Movement*“, todėl šiame skyriuje daugiausiai remiamasi būtent jo atlikta studija.

1893 metais M. Gandis išvykęs į Pietų Afriką pradėjo kurti, plėtoti ir praktiškai taikyti *satyagraha* filosofiją. Remiantis Howard Ryan įžvalgomis, būtent pietų Afrikoje atsiskleidė jo stiprus pasitikėjimas valdančiomis organizacijomis ir vis pasireiškiantis nepasitikėjimas žemesnių klasių atstovais, kurių elgesys vis atstumdavo M. Gandžio norą jiems padėti, ir jis nustodavo gilintis į jų problemas. 1906 metais buvo įsteigtas Juodasis aktas (angl. *Black Act*), kuris palietė apytiksliai 150 000 Pietų Afrikoje gyvenančių indų. Siekdamas pasipriešinti šiam aktui, M. Gandis su keliais kitais savo kolegomis įkūrė „Pasivaus pasipriešinimo asociaciją“ (angl. „*Passive Resistance Association*“), kuri vėliau buvo pavadinta „*Satyagraha Association*“. Pati asociacija pritraukė nemažai narių, ypač iš prekeivių tarpo, kurioje žmonės buvo raginami prisiekti dėti pastangas pasipriešinimui ir priverstinės registracijos nuolatiniam gyvenimui (pagal Juodąjį aktą) griežtam atsisakymui. Šios pastangos iš tiesų buvo gana sėkmingos – užsiregistravus vos keliems indams, priverstinio užsiregistravimo laikas buvo pratęstas net keletą kartų, o po beveik metų užsiregistravę buvo vos 511 iš 13.000 indų. 1907 metų gruodį valdžia nusprendė nesitaikstyti

³“exceedingly shrewd, obstinate, double-tongued, single-minded politician.” iš H. Coward 2003, p. 2

prie piktybiškai nesiregistruojančių indų, pats M. Gandis buvo areštuotas – jam buvo įsakyta iš Transvalio išvykti per dvi dienas, tačiau atsisakius tą padaryti jis buvo du mėnesius įkalintas. Be to, 1908 metais sausio 29 dieną kalėjime buvo jau 155 pasyvūs pasipriešintojai (Ryan 2002, 60).

1903 - 1908 metais Bengalijos *swadeshi* judėjimas buvo įkvėptas M. *Gandhi swadeshi* filosofijos, po to kai britai padalijo Bengaliją. Šis judėjimas ne tik įkvėpė Bengalijos politinį elitą, bet ir sustiprino nacionalistines nuotaikas. Judėjimas iš M. Gandžio filosofijos perėmė du esminius aspektus - pirmiausiai į tai įėjo konstruktyvi gyvenimo kaime organizacija, o antrasis aspektas yra pasyvaus pasipriešinimo strategijos plėtojimas (Jahanbegloo 2013, 75).

Kaip vieną iš aukštesniosios klasės atstovų palaikymo pasireiškimą galima išskirti ir 1913 - 1914 metais Pietų Afrikoje vykusį *satyagraha* judėjimą, kurio metu moterys ir darbuotojai užėmė pagrindinį vaidmenį: protestuodamos dėl negaliojančių santuokų, jos nelegaliai kirto Natalio provincijos sieną ir paskatino apytiksliai 3000 angliakasių prisijungti prie streiko. Nors atsakydama į streiką, britų valdžia įkalino visas moteris ypač pasibaisėtinomis sąlygomis, vis dėlto šis moterų elgesys paskatino dar daugiau angliakasių prisijungti prie vykstančio streiko, dėl to protestuotojų skaičius dar labiau išaugo, tačiau kaip teigia Howard Ryan, būdamas jautrus iškilusioms aukštesniosios klasės problemoms, M. Gandis greitai sureagavo teigdamas, jog streikas vyksta ne prieš kasyklų savininkus, o prieš pačią valdžią, be to, pabrėžė, jog visi darbuotojai turi greitai grįžti į darbą tą pačią akimirką, kuomet valdžia panaikins trijų svarų papildomą mokestį bei suorganizavo eitynes Transvalyje, skirtas pakelti piketuotojų moralę. Eisena buvo griežtai kontroliuojama paties M. Gandžio: joks eitynių dalyvis negalėjo priėminėti savarankiškų sprendimų, visa strategija, taktika ir taisyklės buvo nustatytos tik M. Gandžio. Daugiau nei 2000 dalyvių 1913 metų lapkričio 6 dieną išėjo į gatves: maistas buvo prastas, o tarp dalyvių buvo keletas moterų su naujagimiais, iš kurių du mirė eitynių metu. Po trijų dienų jiems priėjus Johannesburgą, visi žygeiviai buvo areštuoti (jų tarpe esantis M. Gandis – jau trečią kartą) ir gražinti į Natalio provinciją. Vis dėlto po šio įvykio streikas tęsėsi, į gatves išėjo apytiksliai dar 20 000 protestuotojų. Karinė policija pradėjo juos šaudyti ir mušti, kol galiausiai visi angliakasiai buvo nuvežti atgal į darbą. Tokia indų vienybė neliko nepastebėta baltųjų tarpe

ir sukėlė nemažai simpatijų: Indijos vicekaralius Hardingas net keletą kartų pats sukritikavo Pietų Afrikos valdžią, o gruodžio 18 dieną M. Gandis vėl buvo išleistas į laisvę (Ryan 2002, 62).

Nors M. Gandis padėjo kovoti nepasiturintiems žmonėms dėl savo statuso, jis lygiai taip pat vengė ir klasių karo, dėl šios priežasties nors ir skatino nepasiturinčius kovoti dėl savo teisių, vis dėlto bandė kiekvieną sukilimą suvaldyti, pavyzdžiui, 1917 – 1918 metais M. Gandis vedė tris kampanijas, kuriose dalyvavo fermeriai iš Čamparano, valstiečiai Khe- doje ir tekstilės darbuotojai Ahmedabade, kurių metu ypač ryškiai atsiskleidė jo gebėjimas ne tik įkvėpti žmones, bet ir juos suvaldyti (Ryan 2002, 66).

1917 metais, kada Ahmedabade vyravo maras ir kurio metu daugybė žmonių pasitraukė į kitus miestus, Indijos tekstilės fabrikų savininkai maro metu pasiūlė darbuotojams papildomus atlyginimus tam kad darbininkai neišvyktų iš miesto. Vis dėlto darbuotojams premija nepadėjo, o gyvendami skurde jie reikalavo dar papildomais 50% padidinti jų gaunamą atlygį. 1918 metų vasario mėnesį M. Gandis buvo pakviestas išspręsti šią kilusią problemą, kadangi fabrikų savininkai sutiko mokėti tik 20% didesnę atlyginimą. Nors M. Gandis reikalavo, kad atlyginimas būtų pakeltas 35% , darbdaviai su šiuo siūlymu nesutiko ir toliau atleidinėjo visus, kam netiko darbo užmokestis, o M. Gandis iškėlė savo sąlygą, jog nė vienas darbuotojas negrįš į darbą tol, kol darbo užmokestis nepakils būtent 35%. Gegužės 12 dieną vėl atsidarius fabrikams (su tuo pačiu 20% papildomu užmokesčiu), darbuotojai išėjo į gatves protestui, vedini paties M. Gandžio. Nors streiko metu keli tūkstančiai protestuotojų sulaukė nemažai palaikymo, vis dėlto jis griežtai atsisakė imti siūlomus pinigus ir maistą (nepaisant to, jog dauguma jų buvo labai alkani), teigdamas, jog „kokia *satyagraha* esmė, jeigu galvojate, kad gausite pinigų arba būsite paremti finansiškai? Tikra *satyagrahos* paslaptis slepiasi sunkumuose, kurie gali iškilti. Kuo daugiau *satyagraha* kenčia, tuo labiau ji yra išbandoma”⁴. Vis dėlto streikui įsibėgėjus protestuotojai buvo alkani, negaudavo pastovaus maitinimo, kai tuo tarpu M. Gandis buvo reguliariai maitinamas. Be to, nors sklandė kalbos, kad piketuotojams gresia fizinis susidorojimas, su fabrikų savinin-

⁴What is the meaning of Satyagraha if workers join the struggle thinking that you will give them money for it or support them with your money? The real secret of Satyagraha lies in bearing cheerfully the difficulties that it may entail. The more a Satyagraha suffers, the more he is tested.” iš Ryan 2002, p. 68

kais M. Gandis palaikė draugiškus ryšius, o Ambalal Sarabhai (vienas iš pagrindinių fabrikų vadovų) netgi padovanojo M. Gandžiui ašramą (Ryan 2002, 68).

Galiausiai 35% atlyginimo padidinimas buvo priimtas su sąlyga, jog darbuotojai dar turi išdirbti tris mėnesius su 20% atlygiu. Nors protestuotojai neketino su tuo sutikti, visgi M. Gandis priėmė šias sąlygas teigdamas, jog karys turi mokėti įveikti ir savo paties jėgą (Ryan 2002, 68).

Nors M. Gandis pasisakė prieš klasių karus ir smurtą, vis dėlto, remiantis Howard Ryan, tam buvo viena išimtis – kapitalistiniai karai ir valstybės smurtas. 1918 metų balandžio mėnesį jis gavo kvietimą nuo britų vicekaraliaus Indijoje į karo konferenciją, vykusią Delyje. Jos metu M. Gandis buvo paskirtas įdarbinimo seržantu ir turėjo padėti surinkti žmonių skaičių, kovosiančių už britus Europoje. Vienas iš pagrindinių sutikimo argumentų buvo tas, jog tokiu būdu M. Gandis tikėjosi paliesti pačių britų širdis ir kad po karo Britanijai laimėjus, jie sutiks gražinti Indijai nepriklausomybę. Važinėdamas po kaimus ir prašydamas iš kiekvieno kaimo surinkti bent dvidešimt vyrų, M. Gandis nebuvo maloniai sutiktas, o žmonės nevengė jo paklausti, kodėl akcentuodamas nesmurtinę filosofiją jis staiga pradėjo rinkti armiją. Vis dėlto darbams neįsibėgėjus M. Gandis susirgo sunkia dizinterijos forma, o jam dar besigydant tų pačių metų lapkričio mėnesį jis jau gavo žinutę iš britų kurioje buvo teigiama, jog Vokietija nugalėta ir armijos jau nebereikia (Ryan 2002, 68).

Nors M. Gandis taip ir nesurinko armijos, tiek jo draugai, tiek pasekėjai nevengė kritikuoti tokio jo pasiryžimo. Jis pats pripažino, jog lankstumas yra būtinas ir jog ne visada galima išlaikyti nesmurtinį tyrumą, tačiau kaip pabrėžia Howard Ryan, M. Gandis akivaizdžiai buvo lankstesnis engėjų atžvilgiu, o ne pačių prispaustųjų (Ryan 2002, 69).

M. Gandžio pasiryžimas priešintis britų autoritetui, tuo pačiu priešinant ir kovojančiai žemesniajai klasei yra ryškiai matomas iš Raulato įstatymo projekto (angl. *Rowlatt Bill*). 1919 metais indai buvo itin kovingai nusiteikę britų atžvilgiu, kadangi po Pirmojo Pasaulinio karo pramonės darbuotojai dirbo sudėtingomis sąlygomis, jie pradėjo rengti įvairius streikus, valstiečių gyvenimas dar labiau pablogėjo dėl padidėjusių mokesčių, musulmonai buvo susierzinę dėl režimo, skirto nukonkuruoti Kalifatą, o patys britai nesilaikė duotų pažadų nacionaliniam kongresui dėl kolonijų. Aktas, kuris buvo įvestas britų valdžios 1919 metais teigė, jog baudžiamas nusikaltimas yra platinti ir viešinti prieš vyriausybę pateiktus dokumentus, o tuo metu M. Gandis nusprendė suorganizuoti pasipriešinimą

tokiems įstatymams, o per dvi savaites *satyagraha* įstatymą pasirašė 200 žmonių, o sapne jam apsiereiškė ir protesto eiga: parduotuvių uždarymas, vienos dienos trukmės visų verslų sustabdymas, apsivalymas badavimu ir malda. Vis dėl to prekybos nutraukimas, kurio pradžia oficialiai paskelbta buvo balandžio 6 dieną, sulaukė žymiai daugiau dėmesio, nei buvo planuota ir tęsėsi visą savaitę, o vieno protesto metu policijai pradėjus šaudyti, žuvo keli žmonės. Tačiau dar po savaitės, kuomet balandžio 12 dieną keli tūkstančiai žmonių susirinko į susitikimą Amritsare, ten įvyko protestuotojų ir valdžios susirėmimas, kurio eigoje generolo Dajerio (angl. Dyer) kariuomenė ne tik apsupo šią teritoriją, bet ir nieko neįspėjusi pradėjo šaudyti į žmones net dešimt minučių. Susišaudymo metu žuvo 397 žmonės, o apytiksliai 1200 buvo sužeisti, tačiau kaip pats Dajeris teigė, jie šaudė tam, kad sukelti įspūdį. Po šių šaudynių indų ir britų santykiai priėjo kritinę ribą: Pandžabo regione buvo paskelbta karinė parengtis, o atsakydami britai pradėjo vykdyti represijas, žeminimo bei teroro kampanijas, žmonės pradėti masiškai areštuoti ir imami įkaitais bei konfiskuojama jų nuosavybė. Indų lyderiai iš Delio ir Pandžabo regionų pakvietė M. Gandį aplankyti jų teritorijas, tačiau žinios apie jo areštą sukėlė dar didesnius smurto protrūkius Bombėjuje ir Ahmedabade. M. Gandis pradėjo primygtinai reikalauti padėti ginklus į šalį ir grįžti į savo darbus, tačiau kaip teigia jo biografas D. G. Tendulkar, daug stipriau jį sukrėtė ne valdžios, o pačių žmonių žiaurumas (Ryan 2002, 72).

Ahmedabade M. Gandis pasiūlė trijų dienų pasninką ir ragino žmones atgailauti dėl savo padarytų nuodėmių, o fabriku darbuotojams kuo greičiau grįžti į darbą. Sužinojęs apie išplitusius smurto protrūkius kituose Indijos miestuose, pats M. Gandis teigė, jog *satyagraha* judėjimas tapo jo klaida (Ryan 2002, 73).

1919 – 1920 metais, po Pirmojo Pasaulinio karo Indijoje ir vėl suintensyvėjo neramumai, o viską dar labiau paaštrino auganti ekonominė krizė: kilo apytiksliai 200 streikų, dalyvavo apytiksliai 1.5 milijono žmonių (per pirmą 1920 metų pusmetį), o lygiai tuo pačiu metu valstiečiai reikalavo mažesnių nuomos mokesčių ir žemių perskirstymo, tačiau kaip teigia Howard Ryan, M. Gandis nesiekė sustiprinti ar kitaip įkvėpti šių kovų, o kaip tik stengėsi jas riboti (Ryan 2002, 74).

1921 metais lapkričio mėnesį atvykęs Velso princas keliavo po Indiją, o jo vizitas visuose Indijos kraštuose buvo sutiktas masiniais jo vizito boikotais, o pačius boikotus i-

liustravo riaušės ir kiti vandalizmo protrūkiai. Visi politiniai nacionalinio kongreso ir kalifato susitikimai buvo paskelbti nelegaliais, be to, vyriausybė į žmonių reakciją nevengė atsakyti smurtu, masiniais areštais, savanorių namų bei ofisų niekinimu, o iki metų pabaigos buvo įkalinta apytiksliai 30 000 judėjimo narių, įskaitant ir judėjimo lyderius, išskyrus M. Gandį, kurio britų valdžia nelietė, nes vengė viešo šurmulio, o vietiniai indai ir toliau registravosi kaip savanoriai, nepaisydami masinių areštų (Ryan 2002, 78).

Būdamas vieninteliu neįkalintu lyderiu, M. Gandis 1922 metų vasario 1 dieną pradėjo masinį civilinį nepaklusnumą Bardolyje, tačiau kitose Indijos vietose gyventojai buvo skatinami susilaikyti nuo agresyvaus nepaklusnumo britų atžvilgiu, nebent pats M. Gandis juos inicijuotų. Vis dėlto vasario 5 dieną vykusioje procesijoje Čauri Čaura kaime buvo atakuojama pareigūnų, o įsiutusi minia atsakydama juos sudegino - žuvo 22 policininkai. Sužinojęs apie tokius įvykius, M. Gandis nutraukė masinį civilinį nepaklusnumą ir pakeitė programą į verpimą, laukimą ir edukacinius užsiėmimus, o jo kolegos kongresmenai buvo nemaloniai nustebinti tokio jo sprendimo (Ten pat).

Galiausiai M. Gandis sustabdė pasipriešinimą (jį 1922 metais ratifikavo kongresas), nes pabijėjo dar agresyvesnės valstiečių reakcijos, be to, nebežinojo kaip tinkamai atstovauti aukštesniosios klasės interesus. Kai protestas buvo sustabdytas, britai įgavo daugiau pasitikėjimo indais, o pats M. Gandis buvo areštuotas 1922 metų kovo 10 dieną ir nuteistas šešeriems metams. 1924 metais jis buvo paleistas dėl apendicito operacijos, tačiau jam grįžus į laisvę visas judėjimas jau buvo išsiskirstęs (Ryan 2002, 79).

M. Gandžio pastovus ambivalentiškumas kūrė dichotomiją tarp jo kalbų ir veiksmų (Ryan 2002, 90), tačiau nesmurtu ir tiesos galia paremta jo filosofija iš tiesų buvo labai veiksminga. Jis buvo charizmatiškas lyderis, gebantis pritraukti minias žmonių siekti bendro tikslo.

Vis dėlto nors ir daug reformų buvo įvykdytos Afrikos indų atžvilgiu, indų persekiojimas nesibaigė. Kaip teigia Howard Ryan, diskriminacija tęsiasi iki šių dienų, o ir pats M. Gandis suprato šias problemas teigdamas, jog Afrikos indų situacijos pablogėjimas yra ne dėl ginklų trūkumo, o dėl nepakankamo skaičiaus *satyagraha* judėjimo narių". Vis dėlto Pietų Afrikoje nutikę įvykiai išskėlė M. Gandžio autoritetą, o indai šlovindami pavadino jį Mahatma (Ryan 2002, 64).

Vis dėl to toks minios paklusnumas neliko nepastebėtas: poetas Rabindranath Tagore kritikavo tautą dėl tokio absoliutaus paklusnumo M. Gandžiui: „Apmąstykite drabužių deginimą apsupatą mūsų drebančios gimtinės, besigėdinančios savo nuogumo... ar tai ne dar vienas magiškos formulės pavyzdys? (...) Mes turime atsisakyti priimti kaip sąjungininką iliuzijos pagautą, magijos valdomą vergų mentalitetą, kuris yra skurdo ir įžeidimų, dėl kurių mūsų šalis verkia, šaknis”⁵ (Ryan 2002, 76).

1.7 Indijos nacionalinio kongreso partija

Po sėkmingų pasipriešinimo judėjimų, paremtų *satyagraha* ir „*Hind swaraj*“ idėjomis, M. Gandis ne tik tapo populiarus visoje Indijoje, bet ir už jos ribų. Būdamas charizmatiškas lyderis, pasižymintis įkvepiančiomis kalbomis, jis tapo geidžiamu bendražygiu ir Indijos nacionaliniam kongresui.

Indijos nacionaliniam kongresui, įkurtam 1885 metais, iš pradžių daugiausiai priklausė įvairių sričių profesionalai: teisininkai, žurnalistai, pramonininkai, prekiautojai, mokytojai, stambūs žemvaldžiai. Ankstesni nariai daugiausiai orientavosi ties didesniu Indijos vaidmeniu valstybės valdyme, tačiau po dviejų dešimtmečių esant minimaliam progresui, jaunesnę kartą atstovaujantys lyderiai ėmėsi agresyvesnės, nacionalistinės taktikos, o jau po Pirmojo Pasaulinio karo tai tapo dominuojanti nacionalinio kongreso pozicija. Nors kongresas siekė bendradarbiauti su turtingais indais tam kad gautų finansinę paramą, vis dėlto dauguma turtingų indų siekė bendradarbiavo su britais – vieniems Indijos kaip britų kolonijos statusas buvo palankus, kiti tiesiog nesiryžo protestuoti prieš esamą valdžią. Vis dėlto nacionalinis kongresas gavo nemažą finansinį palaikymą iš prekybos ir pramonės atstovų, kurie taip pat siekė išsilaisvinti iš britų valdžios (Ryan 2002, 70).

Indija buvo tapusi didžiausia kolonija pasaulyje, o ekonominiai Britanijos ir Indijos ryšiai buvo paremti tipišku kolonijiniu modeliu: britai pigiai įsigydavo maisto grūdų, medvilnės ir kitų žaliavų, tuo tarpu Indija tapo pagrindine rinka Didžiosios Britanijos gaminiams, tokiems kaip tekstilė, mašinos, geležis ir plienas. Didžiosios Britanijos valdymas

⁵“Consider the burning cloth, heaped up before the very eyes of our motherland shivering and ashamed in her nakedness... Is it not another instance of the magical formula?... Economics is bundled out and a fictitious moral dictum dragged into its place... We must refuse to accept as our ally the illusion-haunted magic-ridden slave mentality that is at the root of all the poverty and insult under which this country groans” iš Ryan 2002, p. 76

pablogino Indijos žemės ūkio situaciją, sumažino pramonės augimą ir pavertė Indiją vieną neturtingiausių valstybių pasaulyje, tokiu būdu ne tik sulaukdama priešiško iš milijonų skurstančių indų, bet ir iš Indijos elito atstovų: indų pastangos plėtoti vietinius verslus, tokius kaip plienas, geležis, laivyba, chemikalai, vaistai, elektros energija buvo trukdomos britų įvestos politikos arba apskritai draudžiamos (Ryan 2002, 71).

Kongresas pradėjo atstovauti Indijos interesus, siekiančius ekonominio ir politinio išsilaisvinimo nuo britų valdymo. Pirmiausiai kongresas pradėjo boikotuoti iš užsienio atvežtas prekes ir pradėta nebendradarbiavimo su valdžia politika. Nors kongresas pasisakė už visuomenės pasipriešinimą prieš britų valdžią, jis taip pat stengėsi sulaikyti indus nuo revoliucinių judėjimų atsiradimo. Akivaizdu, jog tokia duali politika tapo ideali M. Gandžiui (Ten pat).

Nacionalinis kongresas pradėjo įgyti vis didesnę politinę galią, ėmė daug agresyviau agituoti tuometinę britų valdžią dėl naujų įstatymų, vietinės celės buvo įrengtos kiekviename didesniame mieste, o ilgametis kongreso narys Subhas Chandras Bose stebėjosi tokiu kongreso narių aklu atsidavimu: „Didelis skaičius kongresmenų priėmė Mahatmą ne tik kaip politinį lyderį, bet ir kaip religinį mokytoją... pradėjo melstis naujam Mesijai kultui. Kaip to pasekmė, žmonės nustojo valgyti žuvį, pradėjo rengtis kaip Mahatma, perėmė jo kasdieninius įpročius, tokius kaip dieninė ir vakarinė malda, pradėjo daugiau kalbėti apie dvasinę laisvę, nei apie politinį *swaraj*... O baisiausia tai, jog jo ortodoksai sekėjai gerbia viską kas pasakyta kaip evangelijos tiesa be mąstymo ir argumentavimo, o jo laikraštį „Jau-noji Indija“ – kaip jų Bibliją”⁶ (Ryan 2002, 73).

Nacionalinis kongresas tų pačių metų gruodžio mėnesio sesijos metu pasmerkė žu-dynes, vykusias Amritsare, bei reikalavo vicekaraliaus priiimti atsakomybę už jas ir at-leisti visus palaikiusius valdininkus iš užimamų postų. Vis dėlto M. Gandis kaltino ir suki-lusius indus iš Pandžabo ir Gudžarato. Jis teigė, jog vis dar pasitiki britais, nepaisant rep-

⁶“A large number of Congressmen who had accepted the Mahatma not merely as a political leader but also as a religious preceptor...began to preach the cult of the new Messiah. As a consequence, many people gave up eating fish and meat, took the same dress as the Mahatma, adopted his daily habits like morning and evening prayer and began to talk more of spiritual freedom than of political *swaraj* [self-government]...Worst of all was the tendency on the part of the orthodox followers of the Mahatma to regard everything that he said as gospel truth without reasoning or arguing and to accept his paper Young India as their Bible” iš Ryan 2002, p. 73.

resijų ir žmonių kankinimo. Kongresas apsvarstė visą seriją teisinių koncesijų. Nors provincijų leidžiamajai valdžiai buvo suteikta sveikatos, švietimo ir žemės ūkio diskrecija, tačiau tam kad pagerinti šias sritis lėšų buvo skiriama nedaug, o britai valdytojais turėjo veto teisę ir galėjo priimti tik sau palankius įstatymus. Nepaisant to, jog balsavimo teisė buvo padidinta nuo 1% iki 3% suaugusiųjų populiacijos, M. Gandis pripažino, jog tokie mąstai yra nepakankami (Ryan 2002, 74).

Nors tiek M. Gandis, tiek kiti nacionaliniai lyderiai stokojo entuziazmo per valstiečių protestus, visgi akivaizdus britų ignoravimas indišką nuomonę privertė lyderius sukurti naują protestų programą. Situaciją paaštrino konfliktas, kilęs tarp musulmonų ir britų, kuomet Pirmojo Pasaulinio karo metu Britanija užėmė dalį Turkijos teritorijos bei sumažino kalifato galią. Tokį elgesį musulmonai priėmė kaip religijos pažeminimą ir siekė atgaivinti Kalifato galią. Matydamas palankią galimybę pelnyti musulmonų palankumą hindų nacionalistiniame judėjime, M. Gandis pasisiūlė vadovauti šiam judėjimui. Kalifato komitetas sutiko ir paskyrė jį vadovauti nebendradarbiavimui su britais, o tą palaikė ir nacionalinis kongresas, iškėlęs tris esmines sąlygas: Pandžabo įvykių žiauraus elgesio atlyginimas, *swaraj* pasiekimas ir kalifatui žalos atlyginimas – tokiu būdu buvo pasiektas musulmonų ir hindų susivienijimas, o kaip teigia Howard Ryan – laikina sąjunga tarp šių dviejų bendruomenių 1920 metais buvo daug stipresnė, nei bet koku kitu metu nepriklausomybės kovose (Ryan 2002, 75).

Tiek M. Gandis, tiek nacionalinis kongresas siekė taikaus bendradarbiavimo su musulmonais siekiant išsivaduoti iš britų kolonizacijos, o tam pasitarnavo deklaruojamas M. Gandžio sukurtas pilietinis nacionalizmas, į kurį įėjo ir musulmonų teisės. Jo siūlomas nacionalizmas, kaip ir buvo minėta ankstesniuose skyriuose, skyrėsi kitų nacionalizmų kontekste, kadangi pasisakė už ne religija paremtą nacionalizmą, o paremtą bendra gyvenama teritorija. Ši nacionalizmo forma skyrėsi nuo V. D. Sarvarkar *hindutva* paremto nacionalizmo, kuriame Indija yra išimtinai tik hindų valstybė ir kitoms religijoms bei kultūroms joje vietos nėra.

2 Hindų nacionalizmas

Nors M. Gandis buvo religingas ir siekė atgaivinti hindų senąją kultūrą, pabrėžti jos unikalią vertę, visgi toks hindų kultūros išskėlimas aukščiau kitų (pradžioje – kaip opozicija Vakarams) privertė indus pajusti garbę, vėliau virtusią puikybe, kuri pradėjo dar labiau skatinti šalyje vyraujančią įtampą: kaip pavyzdį galima išskirti karvių apsaugos įstatymą (nes hindams jos buvo šventos, o musulmonai jautieną valgė), kuris sukėlė 1893 metais kilusias riaušes (Ryan 2002, 90).

Dauguma ankstyvojo kongreso narių siekė pritraukti kuo daugiau musulmonų į savo judėjimą ir stengėsi neliesti religinių klausimų, tačiau įtakingi kongreso nariai, pavyzdžiui, B. G. Tilak, buvo tikri hindų religinio atgimimo entuziastai, kol galiausiai nacionalinis judėjimas tapo identifikuojamas per hinduistinius simbolius ir idėjas, tokiu būdu dar labiau atsiribojant nuo musulmonų ir kitų religinių mažumų.

2.1 Hindų nacionalizmo atsiradimas: hindų ir musulmonų įtampa

Kaip teigia Harold Coward, dar M. Gandžiui būnant Pietų Afrikoje, revoliucinės nuotaikos Indijoje pradėjo intensyvėti: 1899 metais hindų nacionalistinio judėjimo įkūrėjas V. D. Sarvakar įkūrė revoliucinę organizaciją *Mitra Mela*; 1902 metais Šri Aurobindo pirmą kartą atvyko nacionalinį kongresą, o tais pačiais metais V. D. Sarvakar pradėjo ruošti jaunus indus revoliuciam pasipriešinimui (Coward, 4).

Hindutva yra kovinga hindų nacionalizmo ideologija, pasėjusi ilgametę nesantaiką tarp hindų ir musulmonų Indijoje. Šis terminas buvo sukurtas Vinayak Damodar Savarkar 1923 metais, pažodžiui reiškiantis „*hindu - tattava*“ arba „hinduistiškumas“ ir yra lygiavertis terminui *sindhu*, kilusiu nuo pirmųjų arabų prekybininkų ir naudotu apibūdinti tautą, gyvenančią dabartinės Indijos teritorijoje. Remiantis V. D. Savarkar nuomone, "Tikras hindas yra tas, kuris laiko Indijos žemę nuo vandenyno iki Sindho upės savo tėvyne ir šventa žeme, bei identifikuoja save su šios žemės kultūra"⁷. Kaip teigia Yogesh Snehi, šiais laikais yra paplitusi nuomonė, jog tiek musulmonai, tiek krikščionys stengiasi sunaikinti taip vadinamą nacionalinę hindų kultūrą (Snehi 2003, 10).

⁷Savarkar, V. D. 1923. *Hindutva*. Delhi: Bharti Sahitya Sadan

Indijoje egzistuoja bendras įsitikinimas, jog atvykę į Indiją musulmonai ne tik priėmė jiems savo tikėjimą, kuriame Pranašo žodis yra galutinis, bet ir sunaikino vietines šventyklas. Nors Indo upę jie kirto mažomis grupėmis, vis dėlto jų agresyvus elgesys padėjo jiems užkariauti vis daugiau teritorijų. Užkariavę esminius Indijos valdžios centrus, jie laikėsi nuomonės, jog tikroji Indijos istorija prasideda nuo musulmonų atėjimo. Manoma, jog įsibrovę musulmonai ketino sunaikinti hindų rasę pasitelkę apgaulę ir smurtą, o *hindutva* ideologijos šalininkai iki šiol ją skleisdami baiminasi islamizacijos, todėl tai galima laikyti savotišku pasipriešinimu islamizacijai, kuri kelia tiesioginį pavojų hindų kultūros išnykimui. Be to, ne tik islamas pabrėžiamas kaip keliantis pavojų - prie šių grėsmių yra priskirti ir aktyviai savo misijas vykde krikščionys, kurių veikla taip pat traktuojama kaip anti - hinduizmas, o siekiamybė sulyginama su žydais ir Izraeliu, ar islamu Saudo Arabijoje, tačiau remiantis Rashtriya Swayamsevak Sangh (hindų nacionalizmu paremta savanorių organizacija) deklaruojama nuomone, religinės mažumos nėra demokratijos ženklas, o nepagrįstos mažumų privilegijos, kurios turi būti išmestos, kadangi tai neįeina į *raštrą* - hindų valstybę (Snehi 2003, 12).

Nors Indiją kolonizavus britams kongreso partija, kuri tuo metu buvo pagrindinė politinė struktūra, pasisakė už vienybę neišskirdami išpažįstamos religijos bei dirbo vieningai iki 1887 metų sėkmingai pritraukdami išsilavinusius hindus ir musulmonus, vis dėlto minėtais metais bendruomeniškumo jausmas išsiskyrė trečiosios kongreso sesijos metu, kuomet partijos prezidentas buvo musulmonas Badruddin Tyabji ir į sesiją atvyko ypač daug musulmonų, kurių vienas - Syed Ahmed kelis kartus sukritikavo per pirmąją sesiją priimtą rezoliuciją dėl civilių aptarnavimo patikros (angl. *Civil Service Examination*) teigdamas, jog Indiją sudaro daugybė tautų, tačiau jų išsilavinimas, gebėjimai ir turtas nėra lygiavertis (Snehi 2003, 12).

1880 - 1920 metais egzistavusių vienu labiausiai esminių klausimų buvo karvių (*gau-mata*) apsauga, kadangi hindams tai buvo sakralus gyvūnas ir jie kovojo dėl draudimo jas skersti. Šis judėjimas pirmiausiai prasidėjo šiaurinėje Indijoje, Pandžabo regione, o vėliau kartu su augančiu religiniu ryžtu tarp skirtingų religinių bendruomenių paskatino daugumą religijų susitelkti į atskiras marginalizuotas grupes, tam kad neiškiltų jų religijai pavojus (Snehi 2003, 12).

Po tarp musulmonų ir hindų kilusių riaušių Bombėjuje, kuomet į šias riaušes greitai

sureagavo Maharaštroje esanti Ganapačio dora (angl. *Ganapati fair*) institucija kartu su už karvių skerdimo draudimą kovojusiu judėjimu, o musulmonai įkūrė Mahometo gynybos asociaciją (angl. *Mohammedan Defense Association*), kurios pagrindinis tikslas buvo apsaugoti musulmonų politines teises, tačiau 1990 metais mirus Teodorui Bekui asociacija nutraukė savo veiklą ir tik po šešerių metų grįžo Musulmonų Lygos pavidalu, todėl tuo metu musulmonų politinis aktyvumas buvo labai susilpnėjęs. Svarbu pabrėžti ir tai, jog nors riaušės tarp musulmonų ir indų kildavo ir prieš kolonijiniu laikotarpiu, vis dėlto riaušių kultūra išpopuliarėjo 1922 - 1928 metais, įtraukdama vis daugiau žmonių, o riaušės neretai pasibaigdavo sukilėlių mirtimi. Neapykantą stiprino musulmonų ir hindų religinės šventės, kuomet hindai rengdavo viešas procesijas kartu su muzika, kuri trukdė tuo metu besimeldžiantiems musulmonams (Snehi 2003, 13).

1935 metais po britų priimto Indijos valdymo akto (angl. *The Government of India Act*), kuomet iškilo atstovaujamoji politika, iš nacionalinio kongreso atskilo Hindu Mahasabha organizacija, kuri pasisakė už komunizmo panaikinimą ir siekė paversti Indiją demokratine valstybe be atskirų bendruomenių rinkimų. Būtent šis laikotarpis yra laikomas *hindutva* evoliucijos pradžia, o Pirmojo Pasaulinio karo tendencijos prisidėjo prie šios ideologijos formavimo. Kaip teigia Yogesh Snehi, naujausios studijos patvirtina Hindu Mahasabha susižavėjimą ir ryšius su Adolfu Hitleriu ir Benito Mussolini (Snehi 2003, 14).

Muhamadui Ali Džina atėjus į politiką, kurio sėkmingai vykdoma veikla suteikė galimybę musulmonams 1945 - 1946 metais išskelti unionistų partiją, kurios esminis tikslas buvo pateikti gyvenimo Pakistane privalumus, o hindų nacionalistai manė, jog musulmonų iškėlimas į Pakistaną leis jiems sukurti atskirą ir vientisą hindų valstybę, tačiau net po didžiojo susiskaldymo dauguma musulmonų pasiliko Indijoje (Ten pat).

Po valstybių padalijimo musulmonai hindų nacionalistų tarpe tapo suvokiami kaip agresoriai ir išdavikai, kurie įsibrovę į Indiją priverstinai hindus vertė tapti musulmonais (Snehi 2003, 15).

Stiprėjant nacionalistinėms nuotaikoms ir augant įtampai tarp hindų ir musulmonų, abiejų religijų išpažinėjai pradėjo stiprinti savo interesus ginančių organizacijų galią. Kaip ir buvo minėta, vyraujant tokiai politinei įtampai, riaušės neretai pasibaigdavo mirtimi, todėl M. Gandžio atstovaujama nesmurtinė filosofija tapo priešnuodžiu, galėjusiu sulaikyti indus nuo masinių žudynių, kurios nė vienai pusei nebuvo naudingos. M. Gandis siekė

suvienyti tiek musulmonus, tiek hindus dėl bendro tikslo - Indijos išsivadavimo nuo britų kolonizacijos, tačiau galiausiai abi pusės ėmė paisyti tik savo išpažįstama religija pagrįstų interesų.

Svarbu ir tai, jog M. Gandis, kaip ir buvo minėta pirmajame skyriuje, aukščiausią tiesą ir tiesos galią laikė tapačia Brahmanui arba visatos dieviškai sąmonei, neįvardindamas dievo vardo, kadangi kaip ir būdinga nedualistinei advaita vedantos filosofijai, Brahmanas neturi jokių skiriamųjų savybių ir požymių, o jį pažinti galima tik viską neigiant, vadinasi, nesvarbu koks dievo vardas, tai jo esmės ir egzistencijos nekeičia. Tokia M. Gandžio pozicija buvo gana palanki siekiant išvengti religija paremtų protestų ir riaušių, tačiau kaip atsiskleis tolimesniuose skyriuose - nesmurtinė ir tiesos galia paremta filosofija stiprėjant nacionalistinėms ekstremizmu paremtoms nuotaikomis, galiausiai tapo išstumta, o pats M. Gandis buvo nužudytas Hindu Mahasabha organizacijos (iš kurios vėliau susiformavo ir dabar Indiją valdanti BJP partija) interesus atstovavusio Nathuram Vinayak Godse.

2.2 *Hindutva* iškilimas ir Hindu Mahasabha

Nacionalizmas Indijoje tapo plataus masto reiškiniu, sustiprėjusiu nepriklausomybės kovose prieš tuo metu Indiją kolonizavusius britus. Kaip teigia R. Thapar, iš pradžių tai nebuvo problematiškas reiškinys, kadangi jis koncentravosi ties nacionalinio identiteto formavimu, kuris Indiją kolonizavus britams ėmė nykti. Nacionalizmas buvo laikomas indų, o ne hindų ar musulmonų, be to, jis nebuvo paremtas konkrečia religija. Akivaizdžiausiu lygmeniu tauta pirmiausiai buvo identifikuojama per teritoriją, o esminis pirmaisiais dešimtmečiais po Indijos nepriklausomybės atgavimo tikslas buvo užtikrinti saugumą, gerovę ir pilietinių teisių gynimą, tam kad kiekvienas pilietis galėtų gyventi garbingai (Thapar, 2016).

Nors Vinayak Damodar Savarkar buvo pirmasis hindų ideologas, jo pažiūras vėliau perėmė ir transformavo M. S. Golwalkar, kuris buvo pagrindinis Hindu Mahasabha vedlys. Hindu Mahasabha organizacija buvo įkurta Keshav Baliram Hedgewar 1925 metais Nagpure, o M. S. Golwarkar šiai partijai pradėjo vadovauti 1940 metais ir valdė ją iki pat savo mirties 1970 metais. Būtent jam valdant iškilo *Bharatiya Jana Sangh* partija - kaip teigia Yogesh Snehi - *hindutva* politinis veidas, kuris vėliau buvo reformuotas į Indijos žmonių partiją (BJP). 1964 metais susikūrė *Vishwa Hindu Parishad*, kas buvo pagrindinė

hindų religinė organizacija, 1966 metais *Shiv Sena*, o 1979 metais susikūrė *Sewa Bharti*. Visos šios organizacijos padėjo *hindutva* ideologijai įsilieti į Indijos visuomeninį kontekstą (Snehi 2003, 16).

Hindu Mahasabha partijos nacionalizmui priklausė hindų nacionalizmas, o nacionalinio kongreso partija laikėsi Indijos nacionalizmo, kuris buvo paremtas M. Gandžio sukurtu pilietinio nacionalizmo modeliu. Remiantis Hindu Mahasabha nacionalizmo apibūdinimu, jog Indija yra išskirtinai tik hindų valstybė, religinės mažumos ir kitos religijos (islam, krikščionybė ir t.t.) neįėjo į šį valstybės modelį, kadangi šalies vientisumą turėjo sudaryti ta pati kalba, etniškumas ir išpažįstama religija. Vis dėlto Indija kultūriškai yra labai įvairi ir ne visi joje gyvenantys indai išpažįsta hindų tikėjimą.

Sangh Parivar (į tai įėjo minėtos organizacijos - Hindu Mahasabha, BJP, Bajrang Dal, Durga Vahini, Sewa Bharti) neapykantą naudojo kaip ginklą prieš galimus bandymus sunaikinti hinduizmo pagrindus ir visą kultūrą, kadangi *hindutva* ideologija šlovino senosios Indijos kultūrą, kuri pradėjo nykti musulmonams įsiveržus į Indiją. Per propagandą, nukreiptą prieš musulmonus buvo siekiama susigrąžinti prarastą senosios Indijos kultūros šlovę, vadinant juos svetimšaliais, privertusiais išpažinti hindams svetimą islamą. Vienas iš esminių *Sangh Parivar* deklaruojamų argumentų buvo tas, jog tikrasis tikėjimas slypi senajame hindų tikėjime, o tie, kurie jo nepripažįsta yra laikomi išdavikais. Be to, šios organizacijos pabrėžė ir tai, jog hindai ir musulmonai yra pernelyg kultūriškai skirtingi ir negali gyventi bendroje valstybėje, nebent jie pakeičia savo tikėjimą ir pateisina smurtą prieš musulmonus pabrėždami šventą karą (*dharma yudha*) kaip vertybę vardan savo šaknų išsaugojimo (Snehi 2003, 16).

Hindutva ideologiją ne tik stiprino minėta *Sangh Parivar*, bet ir 8 dešimtmetį transliuotas Ramajanos (sanskrit. *Rāmāyaṇa* - vienas žymiausių Indijos epų) motyvais paremtas serialas, kuris ne tik buvo populiariausia TV programa visoje Indijoje, bet ir turėjo neišvengiamas socialines pasekmes, pavyzdžiui, iki šiol yra populiariausi mažiau žinomi piligriminiai centrai (Snehi 2003, 16).

Pradėjus kurtis *hindutva* nacionalizmu paremtoms organizacijoms, kurios formavo viešą nuomonę ir požiūrį į musulmonus ir kurios siekė (ir tebesiekia) Indiją paversti išimtinai tik hindų valstybe, akivaizdu, jog nesmurtinės M. Gandžio idėjos joms ne tik nebuvo reikalingos, o kaip tik priešingai - trukdė didinti įtampą tarp hindų ir musulmonų. Smurto

svarbos akcentavimas turėjo pasitarnauti kaip ginklas, siekiant iškelti musulmonus į Pakistaną ir išpildyti esminį Hindu Mahasabha tikslą - paversti Indiją tik hindų valstybe, kurioje norintys gyventi kitatikiai turi išsikelti kitur, arba priimti hindų tikėjimą.

3 M. Gandžio įvaizdis XXI a. Indijoje ir jo kritika

3.1 Modernus hindų nacionalizmas

Po M. Gandžio nužudymo nacionalistinės nuotaikos pradėjo stiprėti, kadangi nebeliko esminio nesmurtinio pasipriešinimo lyderio, gebėjusio savo charizma įtikinti minias ir vietoje smurtu paremtų susirėmimų pasirinkti nesmurtinio pasipriešinimo metodą. Kaip atsiskleis tolimesniuose skyriuose, šių dienų Indijos dominuojančiuose politiniuose diskursuose, kuriuos atstovauja BJP, M. Gandžio idėjos tapo ne tik nebeaktualios, bet ir kelia vis didėjančią neapykantą ne tik tarp Indijoje gyvenančių indų, bet ir tarp indų diasporos.

Kaip internetiniame puslapyje „*National View*“ 2017 metais liepos 6 dieną pasirodžiusiame straipsnyje „*India Has a Religion Problem*“ rašo Jeff Cimmino, religinės Indijoje gyvenančios mažumos vis intensyviau tapo persekiojamos. Nerimą kelia ir 2014 metais išrinktas ministras pirmininkas Narendra Modi, kuris priklauso BJP partijai ir nevengia akcentuoti savo *hindutva* ideologija paremtų nacionalistinių pažiūrų, o po įvykusių rinkimų BJP dar tvirčiau pradėjo kontroliuoti ne tik šalies politinę sistemą, bet ir religinę laisvę. Svarbu paminėti ir tai, jog Narendra Modi propaguojamos ideologijos šalininkai nevengia smurto, diskriminacijos bei savo elgsena kelia baimę ne hindų tikėjimą išpažįstantiems žmonėms. Nors Indijos konstitucija pasisako už religinę laisvę, vis dėlto po Narendra Modi rinkimų laimėjimo religine diskriminacija paremtų smurto išpuolių prieš religines mažumas pradėjo daugėti. Straipsnyje taip pat yra minima Jungtinių Amerikos Valstijų tarptautinės religinės laisvės komisijos (angl. *United States Commission on International Religious Freedom*) paskelbta ataskaita, kurioje teigiama, jog šešios krikščionių šeimos pabėgo iš Katodi kaimo, kuriame juos užpuolė kaimynai hindai nacionalistai ir grasino priverstinai atversti juos į hinduizmą, o *Rashtriya Swayamsevak Sangh* (radikali hindų nacionalistinė savanorių organizacija, turinti glaudžių ryšių su BJP) Indijos traukinių stotyse pastatė ženklus, kuriuose yra grasinama, jog Indijoje gyvenantys krikščionys turi pakeisti savo tikėjimą arba kitu atveju bus nužudyti 2021 metais. Be to, naujausiame valstybės departamento Tarptautiniame Religinės laisvės raporte teigiama, jog krikščionys susiduria su fiziniu smurtu, bažnyčių bei biblijų niekinimu ir deginimu (Cimmino, 2017).

Dabartinis Indijos ministras pirmininkas Narendra Modi kontroversiška asmenybe tapo po to, kai 2002 metais būdamas Gudžarato valstijos vyriausiuoju pirmininku galimai

prisidėjo prie tarp musulmonų ir hindų įvykusių riaušių, kuomet apytiksliai 2000 musulmonų mirė ir tūkstančiai liko benamiai (po to kai musulmonai padegė traukinį kuriuo važiavo hindai piligrimai). Vienas iš N. Modi kabinete dirbusių ministrų Maya Kodnani buvo oficialiai nuteistas kaip inicijavęs šias musulmonų žudynes, kadangi dalino hindams ginklus (Hundal, 2014).

3.2 Nacionalistinė diaspora

Nepaisant šios kontroversijos, didelė dalis Indijos diasporos (kurią daugiausiai sudaro gudžaratai), gyvenančios Didžiojoje Britanijoje ir JAV palaiko N. Modi, kadangi jis Gudžarato valstiją laiko kaip vienu svarbiausių besivystančios Indijos ekonomikos centrų, o remiantis po 2002 metais vykusių riaušių „*Chanel 4 News*“ atliktu tyrimu, finansinės paramos Indijoje sulaukė riaušėse dalyvavę hindai iš Didžiosios Britanijos paramos organizacijų. Tais pačiais metais JAV kampanija pavadinimu „*Stop Funding Hate*“ (liet. Nustokite remti neapykantą) išplatino pranešimą, kuriame teigiama, jog viena JAV esanti ne pelno siekianti grupuotė buvo susijusi su hindų nacionalistais ir juos finansiškai rėmė. Dar po dvejų metų Didžiojoje Britanijoje britų grupė „*Awaaz*“ taip pat išplatino pranešimą, jog Britanijos hindai aukoja pinigus ekstremistinėms organizacijoms, kurios yra nusiteikę prieš musulmonus ir krikščionis, tačiau kaip teigiama G. S. Hundal straipsnyje, tai iš dalies galėjo būti propaganda paremtas siekis tiek JAV, tiek Didžiajai Britanijai stengiantis atitraukti N. Modi nuo šių šalių politikos (Hundal, 2014).

Didžiosios Britanijos ir JAV hindai yra svarbus ir reikšmingas BJP paramos šaltinis. Jie prisidėjo ir prie N. Modi reputacijos gerinimo, o „*Modi Tea Club*“ (liet. Modžio arbatos klubas) renginių metu renka lėšas ir įdarbina savanorius. Kaip Gita Sahgal Hundal teigia savo straipsnyje, JAV susidūrė su lobizmu N. Modi naudai, ypač šiuo atžvilgiu aktyvus yra Amerikos Hindų Fondas (angl. *Hindu American Foundation*) bei Azijos Amerikos viešbučių savininkų organizacija (angl. *Asian American Hotel Owners Association*), susidedanti iš apytiksliai 10 tūkstančių narių, turinčių 22 tūkstančius viešbučių visoje Amerikoje. Be to, 98% jų kilę iš Gudžarato (Hundal, 2014).

Kaip teigia straipsnio autorė Gita Sahgal Hundal, kuris buvo publikuotas prieš 2014 metais vykusius rinkimus, jeigu bus išrinktas N. Modi, netolerantiškas hinduizmas Indijoje išpopuliarės bei padidės pavojus laisvai reikšti savo mintis (Hundal, 2014).

Hindu Mahasabha rengia įvairias stovyklas ir mokymus nepasiturintiems indams, be to, priglaudžia be namų ir tėvų likusius našlaičius, tokiu būdu platindami savo propaguojamą ideologiją. Pasiūlydami pastovų darbą ir maistą, jie populiarina BJP partiją, skatiną ją palaikyti rinkimuose. Be to, BJP stengiasi suteikti visapusiškas socialines garantijas: steigia mokyklas, kuria sveikatos centrus, kaimo plėtros projektus ir finansuoja nukentėjusius nuo stichinių nelaimių (Fradkin, 2015).

Rupam Jain ir Tom Lasseter 2018 metais publikuotame straipsnyje teigiama, jog ministras pirmininkas Narendra Modi paskyrė grupę mokslininkų, kurių tikslas yra įrodyti, jog būtent hindai yra kilę iš pirmųjų Indijos gyventojų. Toks inicijuotas projektas, kurio esminis tikslas yra perrašyti Indijos istoriją, taip pat kelia nerimą Indijoje gyvenančių musulmonų tarpe. Dabartinė vyriausybė toliau koncentruojasi į nacionalinio identiteto ryškumą, kuris patvirtintų, jog Indija priklauso būtent hindams. Hindu nacionalistai ir N. Modi partijos atstovai atmeta idėją, jog Indija buvo paveikta masinės migracijos ir laikosi nuomonės, jog dabartiniai hindai yra tiesioginiai pirmųjų Indijos gyventojų palikuonys. Pateikti moksliniai tyrimai bus pripažinti Kultūros ministerijos ir išspausdinti mokykliniuose vadovėliuose, o pačią kultūros ministeriją valdo Prakash Javadekar, kuris yra Hindu Mahasabha narys. Per trejus metus kultūros ministerija inicijavo šimtus seminarų ir paskaitų apie šlovingą Indijos praeitį (Jain, 2018).

Delvoie straipsnyje, kuris buvo išspausdintas 2017 metais, autorius pabrėžia stiprėjančias nacionalistines nuotaikas visoje Indijoje, kadangi didžiausioje (remiantis populiacija) Indijos valstijoje Utar Pradeše vietinius rinkimus laimėjo BJP partija, o ministras pirmininkas jos atstovavimui paskyrė hindų šventiką Yogi Adityanath, geriau žinomą dėl savo prieš musulmonus nukreiptų pažiūrų. Per pirmąsias kelias savaites jis uždarė visas mėsos parduotuves, kurias įtarė pardavinėjant jautieną bei įkūrė specialią grupę, kurios tikslas yra ieškoti žmonių nusiteikusių prieš hinduizmą ir palaikančių musulmonus. Be jokių tą patvirtinančių įrodymų jis laikosi nuomonės, jog hindai yra persekiojami ir jiems gresia pavojus, o savo internetiniame tinklalapyje jis ragina (argumentuodamas susirūpinimu dėl hindų saugumo) Nepalo gyventojus prisidėti prie krikščionių ir musulmonų naikinimo. Kaip teigia L. Delvoie, nors įrašas nieko konkretaus nereiškia, vis dėlto sunku prognozuoti, kokių radikalių veiksmų iš jo galima tikėtis ateityje (Delvoie, 2017).

Hindu nacionalistinės pažiūros ir senovės Indijos kultūros šlovinimas pastaraisiais

metais tapo vis radikalesnis. Naujausiame 2018 metais išleistame Shashi Tharoor straipsnyje „*Did ancient Hindus surf the Web?*“ rašoma apie tai, jog hindų nacionalizmas pradeda peržengti logikos ribas, argumentuojant tuo, jog nacionalistiniame hindų diskurse populiarėja tokie „faktai“, kaip, pavyzdžiui tai, jog hindai prieš 2000 metų naudojosi internetu.

Kaip rašoma straipsnyje, dabartinis Indijos ministras pirmininkas N. Modi reikalauja, jog kiekvienas šiuolaikinių laikų išradimas būtų priskirtas hindų protėvių laimėjimams. Tripuros valstijos vyriausias ministras Biplab Deb pareiškė, jog būtent indai išrado internetą prieš du tūkstančius metų, o kaip argumentą pasitelkdamas iš epo „Mahabharata“ vieną iš veikėjų Sandžaja (sanskrit. *Sanjaya*), kuris aklam karaliui Dhritarashtra sugėbėjo perteikti įvykius už daugybės mylių esančiame mūšio lauke, o kaip teigia pats ministras, tai įrodo, jog indai jau naudojosi palydovinėmis technologijomis bei internetu. Atsakymas į tokius ministro teiginius JAV istorikas Audrey Truschke paklausė, kodėl Sandžaja taip nerimavo pasakodamas istoriją kai galėjo pasinaudoti „Siri“ programėle, ir kodėl Krišna per Bhagavad Gitos įvykius netransliavo įvykių per „Facebook Live“. Socialinių tinklų vartotojai taip pat nevengė pašiepti tokių valdžios atstovų teiginių papildydami jų teiginius naujais argumentais - *Indra-Net* atsirado kaip nuoroda į dievą Indrą, o GPS turėtų verstis kaip *God Positioning System* (liet. dievo pozicijos vieta) (Tharoor, 2018).

Atsakydamas į tokią kritiką Biplab Deb pareiškė, jog siauro mąstymo žmonėms yra sunku tuo patikėti, kadangi jie nori sumenkinti savo tautą ir iškelti kitas. Iš tiesų BJP siekimas iškelti hindų tautą virš kitų per technologinius pasiekimus virsta hiper nacionalizmu. Nors pirmasis Indijos ministras pirmininkas Jawaharlal Nehru buvo mokslo šalininkas ir pasisakė už mokslo laimėjimus, vis dėlto situacija Indijoje vis labiau tampa karikatūriška - BJP galimai siekia išimti evoliucijos teoriją iš vadovėlių argumentuodami tuo, jog Vedų laikotarpiu žmonės jau viską žinojo ir buvo sukūrę visus šiuolaikinius mokslinius išradimus, įskaitant ir atominius ginklus ar orlaivius. Akivaizdu, jog norėdami išlaikyti socialinę tvarką BJP vis labiau suvokia mokslo grėsmę jų vykdomam konformizmui, kadangi mokslas kvestionuoja religiją, o būtent vienas iš esminių BJP tikslų yra remiantis nekvestionuojamomis religinėmis tiesomis paversti Indiją išimtinai tik hindų valstybe (Tharoor, 2018).

Vien tik prieš du tūkstančius metų Indijoje naudotu internetu hindų nacionalistinė propaganda neapsiriboja: 2018 metais Radžastano švietimo ministras, taip pat atstovaujantis BJP partiją teigė, jog karvė buvo vienintelis gyvūnas, galėjęs iškvėpti ir įkvėpti deguonį.

Taip pat svarbu akcentuoti, jog būtent karvių apsauga yra vienas iš esminių BJP interesų, dėl ko jie pateisina žmonių žudynes vardan karvių gerovės. Nors dabartinis ministras pirmininkas oficialiai pristatomas kaip palaikantis šiuolaikinį mokslą ir technologijas, vis dėlto dar 2014 metais Bombėjaus ligoninės inauguracijos metu cituodamas „Mahabharata“ epą pabrėžė, jog hindų dievas Ganeša, kuris vaizduojamas kaip turintis dramblio galvą, yra tikras įrodymas to, jog jau senovėje Indai išmanė plastinę chirurgiją. Nepaisant tokių drąsių ir kvestionuojamų Indijos politikų pareiškimų, remiantis archeologiniais atradimais Indijoje atrasti pirmieji chirurginiai įrankiai (kurių senumas priskiriamas I mūsų eros amžiui), o senovės tekstuose galima rasti užuominų į jau atliekamas operacijas (Tharoor, 2018).

Hindų nacionalizmas nėra vienalytis reiškinys ir turi daugybę skirtingų formų. Dažniausiai tai yra savos kultūros ir istorijos šlovinimas, religinės svarbos pabrėžimas per draudimus, pavyzdžiui, karvių skerdimas. Vis dėlto nacionalizmo apraiškos turi ir tamsesnę, linkusią į kraštutinumus pusę - tai hindų kultūros ir religijos iškėlimas kaip vienintelės tikros, netolerancija ir diskriminacija kitatikių atžvilgiu (pavyzdžiui, musulmonų ir krikščionių), kitų maldos namų niekinimas ir deginimas (Delvoie, 2017).

3.3 Žymių Indijos asmenybių kritika M. Gandžiui

Stiprėjant hindų nacionalizmui ir mažėjant religinei tolerancijai šiuolaikinėje Indijoje, akivaizdu, jog neišvengiamai auga neapykanta paremtos ir žinomų žmonių nuotaikos. Šis skyrius yra skirtas prieš M. Gandį nusistačiusių žinomų asmenybių pasisakymų analizei, kadangi jie turi galią formuoti viešą Indijos piliečių nuomonę. Kaip vienas ryškiausių prieš M. Gandį nusiteikusių aktyvistų galima išskirti rašytojas Arundhati Roy ir Sujatha Gidla, bei kovotoją už dalitų teises Dalit Diva, kuri aktyviai reiškiasi socialiniuose tinkluose viešai smerkdama M. Gandį. Be to, kaip ir buvo minėta ankstesniuose skyriuose, prieš M. Gandį ir jo filosofiją nukreiptų kultų augimas pastebimas ir Indijos diasporoje.

Indiškos kilmės rašytojų kritika aktuali ir diasporoje gyvenantiems indams. JAV gyvenanti rašytoja Sujatha Gidla teigia, jog M. Gandis norėjo išsaugoti kastų sistemą, vadinama jį kasteistu ir rasistu. Cituodama M. Gandžio mintis dar jam gyvenant Pietų Afrikoje, kuriose teigiama, jog juodaodžiai yra pralaimėtojai, ji kaltina jį ne tik rasizmu, bet ir apskritai nieko neveikimu, kadangi, jos nuomone, M. Gandis neatliko jokių esminių darbų, o tik mokėjo gražiai pakalbėti. Svarbu paminėti ir tai, jog ši rašytoja pati priklauso dalitų

kastai (Verma, 2018), kurie, kaip ir buvo minėta pirmajame skyriuje, galimai tebejaučia nuoskaudą dėl M. Gandžio susirūpinimo aukštesniąja klase ir jos interesais.

2018 metais sausio 25 - 29 dienomis vykusiam Džaipuro literatūros festivalyje, sakydama savo kalbą, ji taip pat nevengė kritikos M. Gandžio atžvilgiu. Dauguma jos išsireiškimų kartojosi - jis buvo vadintas rasistu, kasteistu, siekiančiu išsaugoti kastų sistemą, besinaudojančiu neliečiamaisiais dalitais dėl socialinės naudos, o nuomonę taip pat argumentavo iš M. Gandžio gyvenimo Pietų Afrikoje ištraukta citata, jog juodaodžiai yra pralaimėtojai (Verma, 2018).

Sujatha Gidla yra aktyvi socialinio tinklo „*Twitter*“ narė. Po skandalingos kalbos, kurioje ji nevengė aštrių epitetų M. Gandžio atžvilgiu, dar šių metų sausio 29 dieną jos paskyra pasipildė keletu naujų įrašų - pirmajame jų ji teigia, jog interviu buvo iškarpytas, o toliau - jog ji nesakė, jog M. Gandis yra rasistas ir kasteistas. Dar vėliau atsirado ir trečiasis įrašas: „Jeigu manęs nebūtų klausę apie Gandį, aš niekada nebūčiau pasakiusi, jog jis yra kasteistas ir rasistas“⁸. Po keletos dienų jos paskyra pasipildė dar vienu nauju įrašu: „Aš neneigiau. Aš neigiau pasakymą Mahatma“⁹. Tačiau svarbu akcentuoti tai, jog daugiausiai ji koncentruojasi ties ta M. Gandžio asmenybės dalimi, kuomet jis dar nebuvo Mahatma ir nebuvo pradėjęs vystyti savo *satyagraha* filosofijos. Kaip ir buvo minėta anksčiau, jo filosofija vystėsi kartu su jo paties asmenybe, todėl tai ką jis manė vos atvykęs į Pietų Afriką, nereiškia, jog jis laikėsi tokios pačios nuomonės ir tapdamas vienu iš Indijos politinių lyderių. Be to, vieši jos pasisakymai komentarų skiltyje sulaukia nemažai kritikos M. Gandžio gerbėjų tarpe.

Verta išskirti ir dar vieną socialinių tinklų aktyvistę, pasivadinusią Dalit Diva. Tinklalapyje „*Medium*“ ji yra publikavusi straipsnį „*Why It is Time to Dump Gandhi*“, kuriame reikšdama nepasitenkinimą dėl to, jog įvairių sričių socialiniai aktyvistai yra mokomi apie M. Gandžio „kruopščiai apskaičiuotą įvaizdį“, ir kad būtent dabar atėjo tinkamas laikas pažvelgti į jį iš kitos pusės - kaip apsukrų lyderį, kuris gebėjo nuteikinti bendruomenes vienas prieš kitą (Diva, 2017).

Toliau minėtame straipsnyje ji iškelia tris argumentus, kuriais remdamasi ji prieštarausja M. Gandžio iki šiol nusistovėjusiam įvaizdžiui. Pirmiausiai ji, kaip ir prieš tai minėta

⁸“If I hadn't been asked about Gandhi, I would never have said he was a casteist and a racist”

⁹“I did not deny. I denied saying "Mahatma”

rašytoja, teigia, jog M. Gandis buvo nusistatęs prieš juodaodžius. Į Pietų Afriką paskirtas dirbti advokatu, atstovaujančiu turtingų Indijos prekybininkų interesus, jis įsteigė Natalo Indijos kongresą, kurio tikslas buvo sukurti tam tikrą harmoniją tarp indų ir europiečių gyvenančių Pietų Afrikoje, bei panaikinti diskriminaciją nukreiptą prieš indų prekeivius. Ji taip pat mini jo laikraštyje „Indijos nuomonė“ rašytas mintis, jog indus reikia atskirti nuo vietinių afrikiečių, kadangi jų mentalitetas ir išvaizda yra skirtingi, o tai Dalit Diva interpretuoja kaip ankstyvą M. Gandžio rasistinę pasaulėžiūrą. Ji taip pat teigia, jog M. Gandis vietinius afrikiečius laikė „barbariškais ir beverčiais“, tačiau konkrečių faktų, iš kur būtent yra ši citata, nepateikia. Argumentuodama M. Gandžio rasistines pažiūras, ji taip pat paminė ir tarp britų bei vietinių zulų kilusį karą, kurio metu M. Gandis savo laikraštyje kvietė visus indus prisijungti ir palaikyti būtent britus, tam įgauti britų valdžios palankumą ir pagaliau gauti indams pilietybę (Diva, 2017).

Grįžtant prie Dalit Diva pozicijos, antrasis jos teiginys prieš M. Gandį pabrėžia, jog M. Gandis buvo nusiteikęs prieš dalitus ir jų politinę autonomiją. Tekste yra pateikiama M. Gandžio citata, tačiau šaltinis, beje, nenurodomas: „<...> Bendruomenė, kuri gali sukurti kastų sistemą, turi unikalią organizacinę galią. <...> Įsivyratų chaosas, jeigu brahmanas virstų šudra, o šudra virstų Brahmanu. Kastų sistema yra natūrali visuomenės tvarka"¹⁰.

Ji taip pat pabrėžia ir tai, jog M. Gandis skelbdamas bado streikus manipuliavo savo socialine galia (Diva, 2017).

Trečiajame savo argumente ji M. Gandį vadina misoginistu (nekenčiančiu moterų) bei seksualiniu plėšrūnu, prieštaraudama nusistovėjusiam jo įvaizdžio tyrumui ir šventumui. Ji teigia, jog M. Gandis mirus jo tėvui jis nuskubėjo pasimylėti su savo tuo metu jau nėščia žmona Kasturbai, kuri vėliau patyrė persileidimą, o tai, remiantis D. Diva sukėlė jam psichologinę traumą ir jis pradėjo kitaip vertinti seksualumą - bet kokia seksualinė stimuliacija neišvengiamai lydi į smurtą, todėl jis 1906 metais ėmė laikytis celibato, o šią naują filosofiją taikė ne tik savo ašramuose, bet ir apskritai visiems indams vyrams. Savo straipsnyje D. Diva išskiria ir tai, jog net laikydamasis celibato jis nevensgė būti šalia įvairaus amžiaus moterų, argumentuodamas tuo, jog ugdo savo valią - nevengdavo maudytis

¹⁰ “<...> A community which can create the Caste system must be said to possess unique power of organization. <...> It will be a chaos if every day a Brahmin is to be changed into a Shudra and a Shudra is to be changed into a Brahmin. The Caste system is a natural order of society.”

nuogas, miegoti su jomis, ar nuogiems daryti masažus. Užbaigdama savo mintis D. Diva siūlo atsikratyti tokių idealų, nes būtent per tai išsprend daug svarbesnės problemos, pavyzdžiui, dalitų laisvė (Diva, 2017).

Socialiame tinkle „Facebook“ taip pat galima rasti atskirą puslapį, pavadinimu „Dalit Diva“. Šių metų balandžio 3 dieną šioje paskyroje yra patalpintas įrašas, kuriame yra kviečiama į pirmosios dalitės moters, sociologės Dr. C. Parvathamma mirties minėjimą. Įrašė yra cituojama pati sociologė: „Jeigu ši tauta nori vieno Gandžio, tada jai reikia tūkstančių Ambedkar, tam kad išsilaisvinti iš pasenusios ir tironiškos hindų visuomenės tvarkos“¹¹. Patį įrašą galima rasti jau „Medium“ internetiniame puslapyje¹².

Šios asmenybės atstovauja dalitų kastą, tačiau kaip ir buvo minėta anksčiau, jog BJP aktyviai remia nepasiturinčius indus ir steigia jiems prieglaudą, todėl galima tik daryti prielaidą, jog BJP ir Hindu Mahasabha organizacija, puoselėdamos neapykantą, diskriminaciją ir smurtą Indijoje stengiasi per tokią pagalbą įteigti savo nacionalistines pažiūras nepasiturintiems Indijos gyventojams. Be to, kadangi BJP ideologija yra paremta hindų nacionalizmu, tai taip pat stiprina nacionalistines ir rasistines nuotaikas visoje Indijoje, todėl galima daryti prielaidą, jog minėtos žymios moterys taip pat yra paveiktos bendros politinės atmosferos.

Viena iš žymiausių Indijos rašytojų Arundhati Roy taip pat nevengia kritikuoti M. Gandžio. Po 1999 metais laimėto apdovanojimo už parašytą romaną „*The God of Small Things*“ ji aktyviai pasinėrė į politiką. Romanų rašymą iškeitusi į eseistiką, ji nevengia paliesti politinių temų apie religines mažumas ir kitus opius visuomenėje kylančius klausimus. Vienoje iš savo esė „*The Annihilation of Caste*“ ji aprašo sudėtingus M. Gandžio ir B. R. Ambedkar santykius, kuriuose B. R. Ambedkar vaizduoja kaip Indijos vargšų herojų, gimusį neliečiamųjų kastoje, o M. Gandį - kaip kontroversišką, save dramatinę ir siekiantį pirmiausiai patenkinti savo interesus. Kaip rašoma A. Anthony straipsnyje, M. Gandis norėjo panaikinti neliečiamųjų kastos pavadinimą, o B. R. Ambedkar - apskritai panaikinti visą kastų sistemą, tačiau A. Roy visada įtariai žvelgė į M. Gandžio įvaizdį ir jo suformuotą kultą, o besidomėdama kastų sistema, kaip teigia ji pati, liko šokiruota, kadangi

¹¹ If this nation needs one Gandhi then it needs thousands of Ambedkar to break free from the age-old tyrannical Hindu social order."

¹² <https://medium.com/@dalithistorynow/celebrating-dalit-history-dr-c-parvathamma-the-first-dalit-woman-sociologist-415cd8d6b65f>

M. Gandis jai pasirodė „egomaniakiškas“, turintis daug daugiau ambicijų nei pats B. R. Ambedkar (Anthony, 2014).

Ji kaltina M. Gandį dėl vykdytos kastų sistema paremtos diskriminacijos ir skatina institucijas pervadinti jo garbei pavadintus universitetus. 2014 metais Keralos universitete sakydama savo kalbą, ji istorijos suformuotą M. Gandžio asmenybę laiko melu. Kaip autorius akcentuoja savo straipsnyje, tikėtina, jog pasinaudodama iš konteksto ištrauktomis M. Gandžio frazėmis, ji ne tik siekia populiarumo, bet ir BJP partijos palankumo. Toks rašytojos radikalus pareiškimas sulaukė priešingo atsako - ją kritikavo ne tik M. Gandžio proanūkis Tushar Gandhi, bet ir modernios Indijos istorijos profesorė Mridula Mukherjee, dėstanti Jawaharlal Nehru universitete, teigdama, jog M. Gandis buvo nusistatęs prieš kastų sistemą ir jų akcentuojamą prietaringumą, be to, jis buvo ne hindų religijos prikėlėjas, o reformatorius, kurio esminis tikslas buvo pakeisti visuomenę be smurtu ir neapykanta paremtų metodų (Burke, 2014).

Netgi savo interviu, kuriuose žurnalistai užduoda klausimus būtent apie jos kūrybą, ji nevensia pašiepti M. Gandžio: „Nė vienas nėra tyras. Aš tikrai ne tyra šventoji, kuri dėvi asketo apsiaustą ir valgo ožkos sūrį, nesimyli ir sako „aš vargšas“. Tai nesąmonė.“¹³ Kaip savo straipsnyje pabrėžia Andrew Anthony, ji neturi saugaus politinio užnagario, keliauja po pavojingas vietas ir įsigyja vis didesnių priešų - hindų nacionalistai, mineralų kasėjai, didelės korporacijos ar net Indijos kariuomenė (Anthony, 2014).

Akivaizdu, jog bendra politinė atmosfera paveikia ir žinomus žmones. Šiuo metu pasaulinėje žiniasklaidoje aktyviai viešinami diskriminacijos ir rasizmo atvejai, dėl šios priežasties galima manyti, jog prie neigiamos nuomonės apie M. Gandį prisideda ne tik BJP iškeliamas hindų nacionalizmas, patemtą smurtu ir diskriminacija kitatikių atžvilgiu, bet ir žiniasklaidoje akcentuojamas diskriminacijos ir rasizmo paremtų problemų analizavimas.

3.4 BJP pozicija M. Gandžio atžvilgiu

BJP pozicija M. Gandžio atžvilgiu nėra vienareikšmiška. Nors jie M. Gandį laiko

¹³“The thing is no one is pure. I am certainly not a pure saint who lives in a loincloth and eats goat’s cheese and doesn’t have sex and says ‘I’m poor’ It’s crap.”

esminiu nepriklausomybės kovų lyderiu ir oficialiai jį laiko ideologinių įkvėpėju, šiais laikais vis daugiau viešumoje atsiskleidžia jam skirtos kritikos būtent iš aukštas pareigas užimančių šios partijos narių.

2017 metais BJP dabartinį ministrą pirmininką pavadino įtakingesniu nei M. Gandis, o šiaurinės Harjana valstijos pirmininkas Anil Vij teigia, jog su laiku M. Gandžio atvaizdas bus apskritai išimtas nuo visų banknotų, po to kai ant kalendoriuose dedamą M. Gandžio veidą pakeitė dabartinio ministro pirmininko N. Modi atvaizdas. Žiniasklaidoje kilus masiniam pasipiktinimui, Anil Vij atsiėmė savo teiginius o BJP apskritai atsiribojo nuo bet kokių komentarų. Be to, Utar Pradešo valstijos ministras M. Gandį nužudžiusį Nathuram Godse viešai pavadino patriotu (BBC, 2017).

Pagrindinės M. Gandžio ir BJP nesutarimo ištakos slypi M. Gandžio požiūryje į musulmonų ir hindų sąjungą, kadangi, jo nuomone, tik gyvenant kartu su musulmonais hindai turi galimybę išlikti, tačiau Hindu Mahasabha deklaruojamas požiūris, jog tiek musulmonai, tiek krikščionys kelia vidinę grėsmę, skatina nesutarimų atsiradimą (BBC, 2017).

Remiantis dabartine BJP pozicija, visi, kas nepritaria jų idėjoms yra anti-tautiški ir laiko juos savo priešais, su kuriais būtina susidoroti. Kadangi M. Gandis nepritarė griežtoms nacionalistinėms idėjoms, jis taip pat vis dažniau vadinamas anti-tautišku, o 2016 metais vienas iš kandidatų į Naujojo Delio valdytojo pareigas Swami Omji teigė, jog "Mes nužudėme Gandhi ir ateityje mes perkalbėsime arba žudysime „anti-tautinius" asmenis"¹⁴(Naidu, 2016). Paradoksalu, tačiau M. Gandis, siekęs Indijos išsilaisvinimo nuo britų valdžios, dabar vis dažniau yra pateikiamas kaip anti-tautiškas.

Apibendrinant faktus galima daryti prielaidą, kad BJP santykis su M. Gandžiu yra dvejopas. Viena vertus, jo idėjos nesutampa su keliamomis hindų nacionalistų, o kartais net tiesiogiai joms prieštarauja (pvz., santykis su musulmonais). Kita vertus, M. Gandis vis dar yra garbinamas daugelio indų ir laikomas „tautos tėvu", todėl BJP vengia tiesioginės kritikos M. Gandžiui aukščiausiu lygmeniu. Nors pats N. Modi ir nėra viešai pasisakęs prieš M. Gandį, nepaisant to, vis dažniau viešumą pasiekia kitų BJP narių ir jiems prijaučiančių nacionalistų pasisakymai prieš M. Gandį. BJP, nenorėdami tiesioginio konflikto su

¹⁴ <http://www.bbc.com/news/world-asia-india-38794202>

M. Gandį remiančiais žmonėmis, bando M. Gandžio kultą pakeisti N. Modi kultu, ką puikiai iliustruoja ir N. Modi vadinimas „Indijos tėvu“ (kaip priešprieša plačiai žinomam M. Gandžio apibūdinimu kaip „tautos tėvas“).

Išvados

- M. Gandžio filosofijos lankstumas suteikė tam tikrą laisvę, kurios dėka jis galėjo ją tobulinti pagal tuometines aplinkybes. Pasisakydamas prieš smurtu paremtą pasipriešinimą ir akcentuodamas nuoširdų tikėjimą tiesos galia, jis Indijoje siekė įtvirtinti pilietinį nacionalizmą, kuris, remiantis jo tikėjimu, garantuotų visuomeninę taiką ir efektyviai vykdomą tiek vidaus, tiek užsienio politiką. Vis dėlto toks jo siūlomas nacionalizmas, nepaisant to, jog jo paties idėjos iš tiesų buvo veiksmingos, nebuvo populiarios *hindutva* ideologiją perėmusių hindų nacionalistų tarpe.
- M. Gandis priešinosi stiprėjančiam ekstremistiniam nacionalizmui, kadangi tokia nacionalizmo forma ne tik vedė į smurtą, prieš kurį jis griežtai pasisakė, bet ir kėlė įtampą tarp kitų religinių grupių, pavyzdžiui, musulmonų ir krikščionių. Jį galima laikyti į religiją orientuotu politiku, sugebėjusiu laviruoti pliuralistiniame religiniame kontekste, kokia ir buvo to meto kolonizuota Indija.
- Vis dėlto sukurti idealų valstybės valdymo modelį, kaip atskleidė M. Gandžio partitis, yra beveik neįmanoma: kovodamas už neturtingųjų teises, jis vengė pažeisti aukštesniosios klasės interesus, be to, jo kuriami ašramai buvo finansuojami to meto ypač turtingų asmenybių, dėl šios priežasties, kaip atskleidė analizė, jis yra ypač nemėgstamas neliečiamųjų dalių tarpe: remiantis rašytojos Sujatha Gidla ir socialinės aktyvistės Dalit Diva (kurios priklauso dalitams) nuomonėmis, M. Gandžiui nerūpėjo skurstantys indai ir jis siekė asmeninės politinės galios. Vis dėlto svarbu akcentuoti ir tai, jog pastaraisiais metais ne tik pasaulinės žiniasklaidos, bet ir stiprėjančio hindų nacionalizmo propaguojamas rasizmas ir diskriminacija skatina žymius žmones atsižvelgti ir į M. Gandžio asmenybę, nors dauguma jų išsakytų argumentų yra iš to laikotarpio, kai M. Gandis nebuvo Mahatma.
- M. Gandis nerimavo dėl smurtą propaguojančių nacionalistinių partijų augančio populiarumo, todėl kaip alternatyvą siūlė savo „*Hind swaraj*“ sukurtą valstybės valdymo modelį. Vis dėlto jis pats abejojo savo idėjų veiksmingumu, kadangi pradėjęs jas taikyti praktiškai, išskildavo daugiau naujų problemų, todėl jo filosofija nebuvo vientisa, o nuolatos tobulinama. Be to, jo pastovus ambivalentiškumas kūrė dichotomiją tarp jo kalbų ir veiksmų.

- M. Gandis yra neparankus dabartiniams hindų nacionalistams, kadangi pasisakydamas prieš smurtą ir žudymą jis skatino taiką tarp skirtingų religinių bendruomenių, o būtent *hindutva* ideologiją atstovaujantys hindai nacionalistai siekė (ir tebesiekia) Indiją paversti išimtinai tik hindų valstybe, todėl skatina smurtu paremtus išpuolius prieš kitas religines bendruomenes.
- Nors oficialiai BJP susilaiko nuo kritikos M. Gandžio atveju, vis dėlto taiko dvigubą strategiją: per savo bendrapartiečių pasisakymus, nukreiptus prieš M. Gandį, tikrina visuomenės reakciją į tokią kritiką, kadangi nepaisant visos jam išsakomos kritikos ir kilusių kontroversijų, jį BJP vis dar yra vadina „tautos tėvu“.
- Šiuolaikiniuose nacionalistiniuose diskursuose, atstovaujančiuose BJP ideologiją, M. Gandis vis dažniau yra vadinamas antitautišku, nes būtent jis \
- pasisakė už musulmonų ir hindų vienybę Indijoje.
- BJP vengia viešos ir tiesioginės kritikos M. Gandžio atžvilgiu, kadangi jis Indijoje vis dar yra labai populiarus ir visuomenės mėgstamas, todėl BJP renkasi kitą strategiją – bando „tautos tėvo“ epiteta priskirti dabartiniam ministrui pirmininkui N. Modi per kitų BJP ministrų pasisakymus, kuriuose dabartinis ministras pirmininkas yra lyginamas su M. Gandžiu.

Bibliografija

Abi-Habib, Maria, Kumar, Hari 2018. "As India's Tensions Boil, Even a Statue of Gandhi Isn't Safe," *The New York Times*, 10 March [Interaktyvus]. Prieiga: <<https://www.nytimes.com/2018/03/10/world/asia/india-statues-vandalism-bjp.html>> [Žiūrėta 2018 05 10].

Anthony, Andre 2014. "Arundhati Roy: goddess of big ideas," *The Guardians*, 23 November [Interaktyvus]. Prieiga: <<https://www.theguardian.com/books/2014/nov/23/arundhati-roy-interview-goddess-of-big-ideas>> [Žiūrėta 2018 03 13].

Bhatial, Ishita 2016. "Hindu Mahasabha 'celebrates' Gandhi ji's death anniversary as Shaurya Divas," *Times of India*, 30 January [Interaktyvus]. Prieiga: <<https://timesofindia.indiatimes.com/india/Hindu-Mahasabha-celebrates-Gandhi-jis-death-anniversary-as-Shaurya-Divas/articleshow/50785595.cms>> [Žiūrėta 2018 02 10].

Burke, Jason 2014. "Arundhati Roy accuses Mahatma Gandhi of discrimination," *The Guardians*, 18 July [Interaktyvus]. Prieiga: <<https://www.theguardian.com/books/2014/jul/18/arundhati-roy-accuses-mahatma-gandhi-discrimination>> [Žiūrėta 2018 03 14].

Burke, Jason 2016. "'Racist' Gandhi statue banished from Ghana university campus," *The Guardian*, 6 October [Interaktyvus]. Prieiga: <https://www.vice.com/en_ca/article/kzxb7e/why-students-at-carleton-university-are-trying-to-have-a-statue-of-gandhi-removed> [Žiūrėta 2018 02 10].

Coward, Harold 2003. *Indian Critiques of Gandhi*, New York: State University of New York Press.

Delvoie, Louis A. 2017. "Hindu nationalism on rise," *The Whig*, 15 April [Interaktyvus]. Prieiga: <<http://www.thewhig.com/2017/04/15/india-hindu-nationalism-on-rise>> [Žiūrėta 2018 03 05].

Desai, Ashwin, Vahed, Goolem, 2016. „*The South African Gandhi– Stretcher-Bearer of Empire*, USA: Stanford University Press.

Diva, Dalit 2017. “Why It is Time to Dump Gandhi,” *Medium*, 14 June [Interaktyvus]. Prieiga: <<https://medium.com/@dalitdiva/why-it-is-time-to-dump-gandhi-b59c7399fe66>> [Žiūrėta 2018 02 15].

Fradkin, Abigail 2015. “Modi’s India: Caste, Inequality and the Rise of Hindu Nationalism,” *Newsweek*, 26 June [Interaktyvus]. Prieiga: <<http://www.newsweek.com/modis-india-caste-inequality-and-rise-hindu-nationalism-356734>> [Žiūrėta 2018 03 07].

Haksar, Vinit 2012. „Violence in a spirit of love: Gandhi and the limits of nonviolence“, *Critical Review of International Social and Political Philosophy*, 15, 3: 303-324.

Howard, Veena R. 2013, *Gandhi’s Ascetic Activism, Renunciation and Social Action*, New York: State University of New York.

Hundal, Sunny 2017. “India Has a Religion Problem,” *National Review*, 6 July [Interaktyvus]. Prieiga: <<https://www.nationalreview.com/2017/07/india-hindu-nationalism-religious-minorities-christians-persecuted/>> [Žiūrėta 2018 03 10].

Hundal, Sunny 2014. “Hindu nationalists are gaining power in India - and silencing enemies along the way,” *Independent*, 26 February [Interaktyvus]. Prieiga: <<https://www.independent.co.uk/news/world/asia/hindu-nationalists-are-gaining-power-in-india-and-silencing-enemies-along-the-way-9155591.html>> [Žiūrėta 2018 03 08].

Godrej, Farah 2006. „Nonviolence and Gandhi’s Truth: A Method for Moral and Political Arbitration“, *The Review of Politics*, 68: 287-317.

Jahanbegloo, R. 2013. *The Gandhian Moment*, Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.

Luisa, Maria, Valdez, A. 2014. „Mahatma Gandhi’s Doctrine of Ahimsa: Implication on Noted Filipino Students’ Values“, *Asia Pacific Journal of Multidisciplinary Research*,. 2, 1.

- Mantena, Karuna 2015. *Gandhi's Realism* [Interaktyvus]. Prieiga: <https://law.yale.edu/system/files/documents/pdf/Intellectual_Life/LTW_KarunaMantena-Introduction.pdf> [žiūrėta 2018 01 23]
- Naidu, Shiev 2016. "Why India's Hindu hardliners want to sideline Mahatma Gandhi" [Interaktyvus]. Prieiga: <<http://www.bbc.com/news/world-asia-india-38794202>> [žiūrėta 2018 04 12]
- Naidu, Shiev 2016. "We Killed Anti-National Mahatma Gandhi": Whose Nationalism Is This?" [Interaktyvus]. Prieiga: <<http://www.thecitizen.in/index.php/en/newsdetail/index/8/6858/we-killed-anti-national-mahatma-gandhi-whose-nationalism-is-this>> [žiūrėta 2018 03 02]
- Nanda, B. R. 1968. *Mahatma Gandhi, A Biography*, 1st Indian edition, New Dehli: R. N. Sachdev for Allied Publishers
- Oke, Connor, 2018. "Why Students at Carleton University Are Trying to Have a Statue of Gandhi Removed," *Vice*, 27 March [Interaktyvus]. Prieiga: <https://www.vice.com/en_ca/article/kzxb7e/why-students-at-carleton-university-are-trying-to-have-a-statue-of-gandhi-removed> [žiūrėta 2018 05 10].
- Parek, Anthony J. 2008. „Gandhi and the Emergence of the Modern Indian Political Canon“, *The Review of Politics*, 70: 40-63.
- Rediff 2018. "Gandhi was very casteist and racist: Indian-American author," *Rediff*, 30 January [Interaktyvus]. Prieiga: <<http://www.rediff.com/getahead/report/books-jaipur-literature-festival-gandhi-was-very-casteist-and-racist/20180130.htm>> [žiūrėta 2018 03 03].
- Ryan, Howard 2002. "Critique of Nonviolent Politics: From Mahatma Gandhi to the Anti-Nuclear Movement", New York: State University of New York Press
- Rupam, Jain 2018. "By rewriting history, Hindu nationalists aim to assert their dominance over India," *Reuters*, 6 March [Interaktyvus]. Prieiga: <<https://www.reuters.com/investigates/special-report/india-modi-culture/>> [žiūrėta 2018 03 06]

Savarkar, V. D. 1923. *Hindutva*. Delhi: Bharti Sahitya Sadan

Snehi, Yogesh 2003. “Hindutva as an ideology of cultural nationalism“, *Social Change*, 33, 4: 10-24.

Thapar, Romila 2016. “The Colonial Roots Of Hindutva ‘Nationalism’,” *Outlook*, 11 July [Interaktyvus]. Prieiga: <<https://www.outlookindia.com/magazine/story/the-colonial-roots-of-hindutva-nationalism/297420>> [Žiūrėta 2018 03 14].

Tharoor, Sashi 2018. “Did Ancient Hindus Surf the Web?,” *South China Morning Post*, 21 April [Interaktyvus]. Prieiga: <<http://www.scmp.com/week-asia/opinion/article/2142676/did-ancient-hindus-surf-web>> [Žiūrėta 2018 05 10].

Verma, Smitha 2018. “Nobody notices caste operating in society,” *Financial Express*, 11 February [Interaktyvus]. Prieiga: <<https://www.financialexpress.com/lifestyle/nobody-notices-caste-operating-in-society-says-author-sujatha-gidla/1061417/>> [Žiūrėta 2018 04 22].

Summary

„Personality and philosophy controversy of M. K. Gandhi in 21st century modern India.“

Mohandas Karamchand Gandhi was one of the most popular 20th century spiritual and political leaders of India. He is widely known for his nonviolent philosophy. He also believed that through satyagraha philosophy he can transform Indian society and ensure long-lasting peace in it. The main problem is that in the Modern India times Gandhi's image is full of controversy - he is widely criticized in public discourses by famous personalities, like Arundhati Roy, Sujatha Gidla and Dalit Diva. This situation is getting worse, because the main political party in current Republic of India is Bharatiya Janata Party (BJP), which is based on hindutva ideology – hindu nationalism, which includes violence, anti-muslim ideology and seeks to make India exclusively only hindu country. Moreover, M. K. Gandhi was killed by Nathuram Godse, which was a member of Hindu Mahasabha organization, which is close to BJP.

Through the period of 2014 – 2018, many statues which represented M. K. Gandhi image were eliminated or damaged around the world – from India, Ghana and even in Canada. Popular personalities, like Indian writers and social activists started to criticize M. K. Gandhi personality, moreover, the critique towards M. K. Gandhi transforms into anti-Gandhi cult.

The main object of this paper to analyze, how M. K. Gandhi nonviolent philosophy became controversial in current India context and why his public image has changed.

Using hermeneutical and nationalist discourses analysis leads to the conclusion, that BJP do not accept M. K. Gandhi nonviolent and civic nationalism-based ideology, because M. K. Gandhi wanted to unify hindus and muslims, but BJP declared hindu nationalism do not accept any other religions except hinduism. BJP emphasizes, that M. Gandhi can be anti-national because of this muslim-friendly view.